

**PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL II • NR. 16 (66) • 26 APRILIE 1991

Să nu mizați pe-un capital uman distrus

*Vom spune-n totdeauna tot ce-avem de spus
Istoria ne-a dat o sansă mare*

Nu ne călcați destinul în picioare

(CÎNTEC DIN GOLANIA)

Fotografie de EMANUEL PÂRVU

PIAȚA UNIVERSITĂȚII A ȘTIUT

La un an de la declanșarea celui mai luminos episod din scurta istorie a ceea ce am vrea să numim nouă Românie democratică, o mare democrație occidentală cauzionată prin insuși președintele ei manevră nu poate fi subtilă de restaurare a totalitarismului neocomunist în țara noastră, Piața Universității o știut. Piața Universității a avortat stărul și patetul poporul român împotriva acestei primejdii, miezul viu al spiritualității noastre s-a manifestat și a infăptuit, din păcate doar simbolice, operația de eradicare a comunismului din suflete și de pe asfaltul – în continuă expansiune, după cum speram – al istoricului centru bucureștean. Dar poporul român nu a înțeles atunci, și vinovat nu este el, vinovat nu este electrotul orbit și bolnav și infricoșat, ci clica instalației de conducere țării prin malaversație și încurajare a crimi, mafia Securității ce-și autoproclamă astăzi tot mai nerușinat patriotismul și acționează (pentru cit timp încă) sub farduri și lozinci democratice. Și manevrele par a fi izbutit: un parlament mult mai docil decât fostul CPUN, și chiar interesat în cît mai multă docilitate, urmează orbește „indicațiile”, care nu mai vin doar de „sus”, ci și de „jos”, din subterane, cînd reiau securistă s-a diversificat, s-a rafinat și și exercită jocul infam prin sântaj, amenințare, violență, ca-

tomnie și infricoșare a cugetelor. Căci există acum, încă înainte de adoptarea unei Constituții, un consiliu suprem de apărare a țării, imputernicit să procedeze la represalii singeroase; și din nou posibilă ridicarea cetățeniei române în mod discrețional; și se pregătește adoptarea legii siguranței statului, prin care criminalele Securitatei comunistă va fi reașezată în fruntea treburilor țării și, ca o lespede de morțini, pe sultelele tuturor cetățenilor ei. Și vor mai fi probabil și alte surpirse, dar numai pentru cei ce au refuzat să audă mesajul nopților luminoase din Piața Universității. Piața Universității a știut și a avortat. Multora li s-a părut că e prea zgomotoasă, că tulbură somnul țării. Și țara a dormit, și somnul ei a născut monștri de care acum nu știe cum să mai scope. Și cei ce au dormit o dată riscă din nou să devină victime acelorași manevre de înșelare și mișcare a unei bune părți din opinia publică românească; morele public riscă să rămână tot surd la glasul celor ce au știut să-i arate și să-i acuze pe vinovati, riscă să se lose iorâși omogit și să se sfârime de aisbergul puterii. Un aisberg cu parte vizibilă albită, dar cu o enormă masă subacvatică însingerată de orașarea comunistă. Și dacă e admisibil ca un popor atins de un asemenea cancer moral să nu poată distinge imensa mascaradă, nu cred că și responsabilii morii democrației occidentale

manifestă aceeași cecitate. Și dacă nu sunt orbii, din două una: ori e vorba de o încercare de a ajuta cu sinceritate poporul român, făcându-se că nu observă gravele stări de fapt de la noi; ori e vorba de un mod rafinat de a atrage atenția puterii din România că Franța știe tot, dar nu o spune decât în ghicitură, căci cum altfel să înțeleagă decorarea lui Ion Iliescu tocmai cu Legiunea de Onoare și Vasözică Franța î-o identifică acum, de fapt fără să vrea, ca pe singurul legionar cu legitimație din țară, căci purtătorii ordinului „Le Legion d'honneur” se numesc, potrivit tuturor dicționarelor franțuzești, „legionnaires”... Unde dai și unde croapă, bat-o pustia de francofonie! Pentru cel ce ne-a făcut golani și legionari, uitând de trecutul său comunist, mai vechi și mai nou, altă de strins înrudit cu fascismul, lată, într-o devăr, o meritată ironie a hazardului lingvistic. Și mărturisesc că fără lecție de intransigență morală și de humor a Pieței Universității n-ay fi fost pregătit să fac această apropiere. Veghea Pieței Universității e un dar făcut țării. Deschideți urechile și ascultați! Aprindeți luminările la invierea lucidității noastre! Însuia de lumană a Pieței Universității e vie.

22 aprilie 1991

SORIN MĂRCULESCU

ÎN LOC DE CRONICĂ PARLAMENTARĂ

„Atât de sus...”

Dominul Petre Roman, aflat în S.U.A. în postura unui solicitant, a fost constrins să asigure pe ziariștii americană că se va recurge la un referendum pentru stabilirea definitivă a formei de stat. Tinând seama de lunga tradiție monarhica din țările române, reconstruirea democratiei impune de la sine cel puțin discutarea problemei monarhiei constituționale, a oportunității și a avantajelor sale și organizarea unui referendum, dacă nu restaurarea pur și simplu a monarhiei, abolită abuziv în 1947. Intențiile puterii sunt, însă, cu totul altele.

Anul trecut de ziua Învierii Domnului, Regelui s-a retras viză fără nici o justificare plauzibilă, iar de Crăciun, așa cum ne amintim cu toții, a fost pur și simplu expulzat, după cîteva ezitări, explicabile doar prin faptul că domnul Ursu – de altfel, harnic slujbaș – nu reușea să inventeze în pripă un articol cu acoperire legală. Constituantă a votat republica ca formă de stat încă de la Titlul I, respingind toate propunerile asupra organizării unui referendum, iar, în ultima săptămână, chiar în vremea în care primul-ministrul făcea în S.U.A. declarații demagogice, cele două camere au discutat și votat capitolul referitor la Președinte, iar pentru ca lucrurile să ne fie și mai limpezi și să ne lăăm odată gindul că am putea restaura în țărănoastră respectul pentru tradiție și, pentru principiile democratiei, domnul V.A. Stănescu declară – ca și cum opinia domniei sale ar avea greutate într-un stat cu adevărat democratic – că armata este în mod hotărît ostilă monarhiei constituționale. Armată, al cărei rol în Decembrie '89 a fost îndeajuns mistificat, a devenit prin Legea Consiliului Suprem de Apărare a Țării garant al ordinii interne, iar mai nou se dorește garant al regimului republican. Ne apropiem oare de modelul sud-american al juntei militare? Să mai adăugăm un lucru, pe care l-am mai spus, dar care merită să fie subliniat: printre senatorii de drept sînt prevăzuți trei reprezentanți ai armatei, desemnați de aceeași Consiliu Suprem al Apărării, iar celor care cheamă în sprijin tradiția Constituției din 1923 să le arătăm că la art. 71, punctul e se includeau printre senatorii de drept numai „Generalii de rezervă și în retragere”. Dacă noua Constituție va fi adoptată, ea va permite armatei, ca instituție ieșirăzită și având conducere unitară, să participe simultan la puterea executivă și la cea legislativă. Separarea puterilor ar fi – cel puțin teoretic – amenințată, și nici nu ne mai mirăm că, pe de o parte, amendamentul care cerea să se spună în mod explicit că puterile sunt separate a fost respins, iar, pe de alta, că domnul Adrian Severin a ținut să facă o pledoarie pentru colaborarea celor trei puteri ca și cum ele ar putea fi cu adevărat divergente.

Inceputul se țese în jurul nostru plasa de legi a unui regim autoritar a cărui vocalie discriționară a fost dovedită îndeajuns. Iar în străinătate domnul Petre Roman, devenit de fapt și șef al diplomației române (în situația în care inexoresiv și placidul domn Adrian Năstase primește misiuni de importanță secundară), țese desenul minciunii pe canavaua indiferenței sau complicității internaționale. Ca în trecute vremuri comuniste, politicienii noștri una declară în afară și alta înăuntru și mai cu seamă una declară și alta lac...

Așa cum spuneam, Constituanta a discutat, săptămîna trecută, Capitolul 11 de la Titlul III: Președintele României. Si pentru că problema monarhiei și a referendumului este tabu, în parlamentul feseniști opozitiei, care n-a îndrăznit încă să se retragă,

s-a străduit să impună măcar formula republicii parlamentare, dar faptul însuși de a fi acceptat dezbaterea asupra acestui capitol, mai înainte de a se fi hotărît ceva în privința referendumului, este deja o infringere. Iar, ca de fiecare dată, atîlea intervenții substantiale și bine argumentate au rămas fără rezultat. Reprezentanții P.N.L., P.N.T.-c.d., P.N.L.-a.t., P.S.D. și U.D.M.R. au propus alegerea președintelui de către parlament și restrîngerea atribuțiilor președintelui spre a se evita alunecarea către o nouă formă de dictatură. La propunerea domnului Mihai Ruva, senator liberal, am asistat pentru prima dată la votul secret cu bile albe și negre, dar rezultatul a fost și de data această pe măsura aşteptărilor.

Să mai reținem că la finalul primei zile a dezbatelor, domnul Adrian Severin își face din nou apariția în Constituantă și prezintă punctul de vedere al Guvernului, fapt care a fost interpretat ca o imixtiune nepermisă în treburile legislativului. După ce susține instituția preșidențială, care, în timpul care s-a scurs de la alegeri și-ar fi dovedit rolul esențial în medierea și moderarea conflictelor (momentul 13-15 iunie pare să se fi sters complet din memoria puterii), argumentează necesitatea ca președintele să fie ales prin vot universal, căci numai în chipul acesta ar dobîndi prestigiul necesar înaltei magistraturi a președintelui. Interesantă este însă mai ales continuarea. Președintelui, susține domnul ministru, să fie date numai acele prerogative care să evite implicarea în activitatea de guvernare curentă. Președintele și Guvernul ar putea în chip firesc să aibă opțiuni politice diferite, ce ar putea duce la regretabile disfuncții de guvernare. „Să faceți din președinție, se adreseză domnul Severin Adunării Constituante, un adevărat monarh constituțional, ales odată la patru ani.” Si citează cuvintele lui Ionel Brătianu: „Președintele să prezideze, nu să guverneze”. Au fost toate acestea aluzii la persoana actuală a președintelui României și la neîntelegerile pe care le-am putut descifra între orientarea conservatoare a domnului I. Iliescu și îndrăznelile reformatoare ale mai tinerilor guvernări. Oricum, fraza de încheiere a domnului Adrian Severin nu poate fi înțeleasă decât ca o aluzie destul de străvezie: „Instituția preșidențială să fie așezată astăzi de sus, încă numai mintile cele mai luminate să întească către ea”.

A bon entendeur, salut!

HORATIU PEPINE

CRONICA SENTIMENTELOR POLITICE

Nu ne putem plinge că afectivitatea noastră a lăsat de la revoluție încoace.

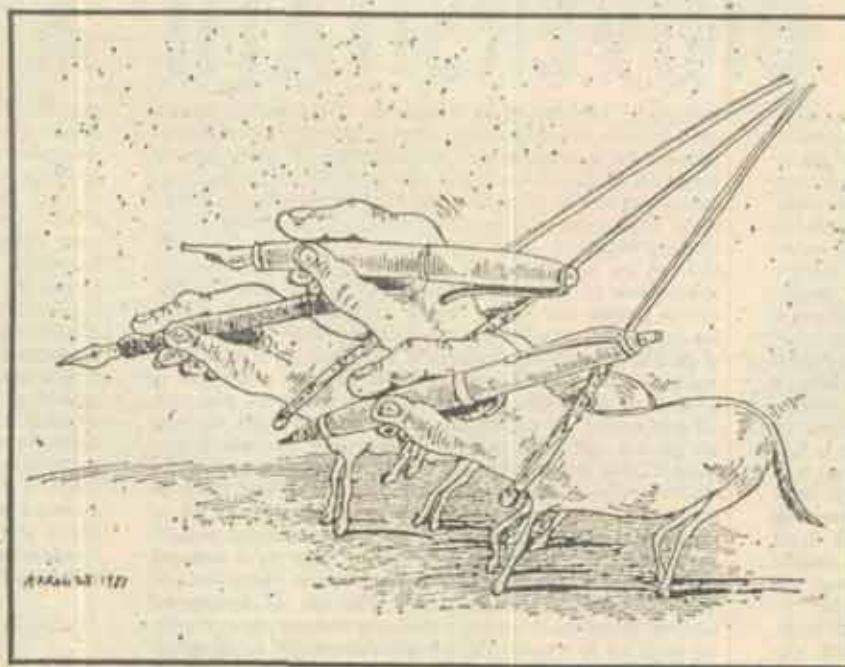
Dimpotrivă, s-ar putea spune că am încercat o gamă extrem de largă de sentimente (cu ereditate sau insinuare politică). Începînd de la repede uitata euforie și pînă la amărăciunea din ce în ce mai accentuată din ultimele luni. Dar cîte altele nu ne-au „solicitat” în acest răstimp care are toate sansele de a deveni obsedant? Exasperare, neputință, rușine, indignare și alte asemenea. Cel mai periculos dintre toate rămine însă cel al zădărniciei. Senzatia că, orice am face și orice am spune, totul este inutil. Că jocurile sănătoase sunt făcute. Că suntem vînduți sorti noastre strîmbă și că de data aceasta e definitiv. De unde încă o viață spre a vedea dacă de boala urîă în care am trăit și în care trăim se mai poate scăpa? Siciitor sentimentul și cel mai perfid dintre toate! Acolo unde nu izbutește să sfărâmăbită (mai mult sau mai puțin teoretică), se strecoară această presimtire a zădărniciei ce paralizează mai eficace și mai durabil decît orice baston electric. Acolo unde nu poate izbîndi, teama învinge, neașteptat, același sentiment al inutilității care înălcimează mai prompt decît orice spray lacrimogen al polițiștilor. Si, pentru ca totul să se desfășoare ca într-un blestem – ireal și fatal –, totul în jur devine semn că, într-adevăr, așa cum se spune în documentele și cuvintările oficiale, drumul este „îreversibil”. Nicăi măcar înapoi nu putem spune că ne-am întors. Atât de înapoi ca azi parcă nu am fost niciodată – doar că acum ne putem mira cu voce tare.

S-ar zice că nu ne întrece nimănii cînd e vorba să ne batem propriile noastre proaste recorduri. Aveam o industrie care mergea prost? Ei bine, acum avem una care nu mai merge aproape deloc. Dumnezeu știe cînd și prin ce minune vom ajunge să egalăm producția considerată jalnică a lui 1989! Aveam o agricultură care funcționa oarecum în secret, nimeni neștiind exact care era producția reală și nici ce se alegea de ea? Ei bine, acum avem „panouri” cu o producție care, cînd nu e complet metafizică, e complet tragică. Nu știm ce agricultură vom avea și nici ce producție va fi; rămine pur și simplu la noroc. Dar conflictele și tragediile vom avea cu siguranță. Cu sentimentele față de pămînt nu se pot face „pariuri” – pentru că sunt riscați. În rest, ce să mai vorbim! Aveam în schimb uniforme noi la toate armele, colorate și împodobite, care les înveleau în momente oficiale și prezintă o varietate de fantezii vestimentare cu atît mai falsă cu cît n-are nimic a face cu sărăcia și mizeria

țării. Avem în schimb copii de vinzare pe valută și handicapări care stîrnesc mila întregii lumi, numai a șefului comisiei naționale (așa s-a recomandat dl. Petre Roman la Consiliul Europei, cînd a fost seminarizat în vederea admiterii deja hotărîte a României), nu. Străinii vin acum în România nu ca să viziteze mănăstirile sau „perile” litoralului, ci doar la căminele de handicapări, ca să-i ajute pe acești oropsiți asupra căror guverne noastre de azi și de ieri și au exercitat din plin indiferență și repulzia.

Si avem, în schimb, o adevărată malie care și-a schimbat „uneltele specifice de lucru” și profiturile de dinaintea Revoluției în prăvălii și magazine, bănci și întreprinderi, transformîndu-și brusc și ei informele secrete în creații vestimentare la zî lansate de casa de modă intitulată reformă economică. Simălăvem, pentru linisteoa noastră, și o televiziune unde s-a reușit performanță incredibilă ca singura emisiune ce mai nimerește adevărul să fie cea de „Meteo”. Mai avem o opozitie de opereta și scriitori care au lăsat riscul spunerii adevărului pe umerii cîtorva. Ca o incununare a acestui tabou halucinant, menit să descurajeze generațiile tinere pînă la a-și lăua lumea în cap, lăsîndu-ne să ne sfîrșim zilele sub aceeași zodie a minciunii imperiabile, avem și acest Loto-Parlament la care pierdem întotdeauna, unde toate numerele puterii sunt dinainte cîștigătoare și toate Legile sunt extrase din urne de aceeași mină. În afară de faptul că a oferit prilejul cîtorva persoane botezate senatori să se facă de ris în vîzul întregii națiuni, Parlamentul nostru a reușit să dezamăgească pe toată lumea. Ultima probă este Constituția (proiectul ei) unde, după surpriza de a ne trezi, neîntrebați, cu republică și cu președinte pe vecie, a urmat și dovedirea suprelor „de ce suflă se ascunde” (dacă mai poate fi vorba de așa ceva) în pieptul bravilor noștri artiști ai poporului. Dumnelelor au dovedit, votind secret (cu bilule colorate și cu tot tacîmul) că sunt la fel de bine instruiți ca și atunci cînd votau deschis, prin ridicare de mină. Dinsăi, s-a văzut, nu fac nici un secret din profundul și nesmintitul atașament față de persoana președintelui Iliescu (ca și, deunăzi, M.A.N.-ul față de Ceaușescu), optind cu fermitate pentru republică preșidențială. Ca și cînd n-ar ști ce înseamnă asta, ca și cînd n-ar ști cum se înmulțesc la noi prerogativele și ce lesne ajunge un președinte să se amestice în toate, parlamentarii noștri s-au repezit să salveze „tradiția”; adică, tradiția ceaușistă, căci alta n-avem în materie „preșidențială” (sic!) – după expresia d-lui ministru Adrian Severin. În fine, puterile s-au amestecat atît de bine între ele (guvernul dă indicații parlamentului, președintele – guvernul, guvernul – Curții Supreme de Justiție, F.S.N. – ul sanctionează parlamentul și cîtor). Încă nu le mai putem deosebi decît după „securitate”. Ministerul de Interni ar fi în subordinea d-lui Roman, iar S.R.I. – ul – în a d-lui Iliescu. Cel puțin așa pare la prima vedere, și amânunțele chiar că nu mai interesează. În fine, în urma tuturor „îmbunătățirilor” revărsate de guvern asupra noastră, nouă nu ne mai rămîne decît să ne întoarcem la sentimentele noastre politice de ultimă oră, alegindu-ne, după umoare și buget, pe cel pe care-l dorim: silă, exasperare, resemnare, disperare, frustrare. Sau, dacă vrem să ne dovedim creștini: milă. Aveam motivele să ni se rupă înima de mila noastră. Domnii aceștia par deci să nu ne părăsească niciodată.

TIA ȘERBĂNESCU

POLITICA INTERNĂ

(Opinia publică despre instituții și actori)

Avea un sistem politic?

In toate regimurile anti-democratice actorii sunt mai importanți decât instituțiile. Cu excepția uneor situații speciale: război, crize devastatoare etc. — în toate regimurile democratice instituțiile sunt mai importante decât actorii. În măsură în care atribuțele de autoritate și putere sunt reglate în mod decisiv de relațiile dintre instituții, și nu de relațiile nemijlocite între actori, se poate vorbi atât de existența democrației, cît și de aceea a unui sistem politic.

Stalinismul anihilază în fapt sistemul politic menținând în mod formal unele dintre instituțiile care îl sunt înconrente. Sub dictatura noastră am avut de pildă un sistem juridic, un guvern, un parlament, toate îndeplinind însă, în ultimă instanță, aceeași funcție prin care se auto-negau: cea de executare automată a ordinilor unui actor. După cum prea bine stiu cele apropoate patru milioane de persoane care l-au fost membri, P.C.R. însuși nu era o instituție politică, ci o organizație birocratică, menită în special să controleze execuțarea acelorasi ordine. Prevederea din proaspăt adoptatul statut al F.S.N., care îl obligă pe parlamentari să să susțină automat toate deciziile și acțiunile guvernului — și deci, implicit, ale primului ministru — nu pare cu totul strânsă de aceste practici.

Informațiile pe care le prezint în continuare se concentreză asupra a ceea ce presupune a fi sistemul nostru politic actual. Ele provin din două sondaje ale Centrului Independent pentru Studii Sociale și Sondajele; unul a fost efectuat în februarie, celălalt în martie a.c., ambele cuprinzând circa 2.000 de subiecți în vîrstă de cel puțin 18 ani, domiciliati în peste 150 de localități urbane și rurale din toate județele țării. Modul în care opinia publică își reprezintă sistemul politic, așa cum acesta există la începutul celui de al doilea an de după revoluție, a fost structurat pe trei nivele: vizion de ansamblu, instituții și actori. Întrările nu s-au mărginit la principalele instituții în funcție, vizând și unele schimbări cerute sau anunțate, cum ar fi demisia guvernului, ori reconsiderarea formei de stat.

Viziunea de ansamblu

Marea majoritate a persoanelor consultate — peste 80% — declară că se interesează de politica internă, un interes, evident, variabil. Aproximativ jumătate dintre acționari socotesc că interesul lor este mare sau foarte mare (40% din total). O altă întrebare, de același ordin general, vizând modul cum se distribuie acest interes între principalele instituții politice. Reiese că peste 80% dintre intervievați interesul față de activitatea guvernului. Urmează, la o distanță de 10 puncte, activitatea Parlamentului și abia după aceea, dar cu mult mai restrâns — peste 50% — activitatea președintelui. Ultima poziție în acest clasament al interesului revine partidelor și formațiunilor politice în ansamblul lor.

Pe marginea acestei ierarhii, cîteva remarcă:

1. Manifestarea interesului față de activitatea unei instituții nu are nimic în comun cu manifestarea aprobării față de respectiva activitate. Un exemplu peren: interesul mereu viu față de activitatea Securității;

2. Potrivit datelor amintite, din punctul de vedere al opiniei publice noi nu ne-am aflat în nici un caz într-un regim preșidențial. Puterea executivă apare net dominată de guvern, iar principala lă contraponere nu este reprezentată de președinte, ci de puterea legislativă. Poate nu strică să repet: aceasta nu este o descriere a raporturilor intra-institutionale reale, ci a imaginii pe care și-o face despre ele opinia publică. În același timp însă, raporturile reale nu ar trebui să se arate cu totul independente față de această imagine;

3. Degenerarea pluralismului politic în pulverizare, fenomenele de dezagregare interioară care afectează mai toate formațiunile politice cu o oricare pondere, învăluind spectaculoasă a F.S.N. — toate acestea împreună mențin ansamblul partidelor și formațiunilor politice într-o zonă periferică a interesului public. Prelungind și astfel de situație, acest ansamblu risca mai curând să intre într-o decădere procesul democratizării. Problema, sub această incidență, nu este ce col joacă în procesul menționat unui sau altui dintre partidele existente, ci însăși instituția partidului politic, ca element cardinal al unui sistem politic democratic.

Aceasta sănătății ale gradului de interes; dar care sănătății gradele de satisfacție rezultă față de activitățile acelorasi instituții? Pentru investigarea acestui orizont am adăugat instituțiilor politice propriu-zise și unele nepolitice. Activitatea fiecărei instituții consemnate a putut fi apreciată atât ca satisfacție cât și ca nesatisfacție, ceea ce a condus la formarea următoarelor două ierarhii:

Denumirea instituțiilor	Aprecieri positive Rangul	Aprecieri negative Rangul
Armata	1-2	52
Biserica	1-2	52
Televiziunea	3	40
Guvernul	4	30
Sindicatelor	5	24
Parlamentul	6	21
Partidele politice	7	9

Cîteva observații asupra datelor de mai sus:

1. Nici una dintre cele sapte instituții incluse în sondaj nu provoacă satisfacția unei majorități puternice: 2. puternice majorități — de peste 70% — se formează, dimpotrivă, în jurul insatisfacției produse de

PAVEL CÂMPEANU

activitatea a trei instituții: ansamblul partidelor politice, Parlamentul și sindicatele;

3. potrivit acestor ierarhii, instituțiile nemijlocit politice se găsesc într-o situație de inferioritate față de cele nepolitice;

4. dincolo de aceste deosebiri se poate spune însă că și unele, și altele, suferă de un deficit de credibilitate. Simpla lectură a ultimelor coloane arată că de amplie sunt pînă și cele mai moderate proporții de aprecieri critice, același din dreptul Armatei și Bisericii;

5. această tendință de generalizare a stării de indiferență și dezamăgire relevă, dincolo de criza politică evidentă, profunzimea crizei sociale pe care ar fi primejdios să o ignorăm;

6. cînd aceeași ultimă coloană de jos în sus, constatăm că cele mai largi proporții de insatisfacții sunt recoltate de către cele mai noi instituții, vitale pentru un sistem politic democratic: una care încorporează pluralismul — ansamblul partidelor politice, centrală care reprezintă rodul primelor alegeri libere din ultimii peste 50 de ani și totodată expresia cea mai directă a separării puterilor — Parlamentul. Democratizarea nu se poate lipsi nici de pluralism, nici de Parlament, dar nici nu se poate înfăptui atâtă vreme cît și una, și centrală, stîrnesc un sentiment de indiferență din partea marilor majorități. Rezervele populației față de modul cum funcționează acest Parlament dovedește semnificativ unul blam retroactiv la adresa alegătorilor care l-au dat naștere;

7. într-o poziție puțin linistitoare se află însă o instituție de fapt nouă: sindicatele. Ea produce, de exemplu, mai puține satisfacții și mai multe insatisfacții decât guvernul. Amintesc că reacția întrucătiva asemănătoare au fost constatătate începând din urmă cu un an (februarie 1990). Imaginea publică a sindicatelor — sau a unei huse părți dintr-o ele — pare să se oprească într-un con de umbra din care nu poate ieși;

8. conform cifrelor de mai sus, guvernul se află într-o situație mai puțin dezavantajoasă decât ansamblul partidelor politice, Parlamentul și sindicatele. Ca și F.S.N.-ul însă, el nu se mai bucură acum decât de încredere unei minorități: sub o treime din electorat, pe cînd proporția celor nemulțumiți de activitatea lui se apropie de două treimi.

Dar despre modul în care este văzut acest guvern de opinia publică, mai pe larg în cele ce urmează.

Guvernul

Directiile explorate de sondajele noastre în această privință au fost cele impuse de actualitate: este sau nu dorita demisia guvernului actual? I se preferă o formulă alternativă? dacă da, care?

Proportia celor care doresc demisia cabinetului Roman este mai mică decât o cincime din eșantion. În același timp și în contradicție cu această poziție, în eventualitatea în care demisia ar avea totuș loc, nimeni nu mai dorește un guvern omogen F.S.N. După numărul opțiunilor exprimate, formulele alternative avute în vedere se ordonează astfel:

Rangul	Formula	%
1. Un guvern în afara partidelor politice, alcătuit din specialiști		29
2. Un guvern de uniune națională (format din cîte mai multe dintre partidele reprezentate în Parlament)		25
3. Un guvern de coalitie (cuprinzând F.S.N.-ul și alte partide)		20
4. Un guvern militar		10,5
5. Un guvern sprijinit de Alianța Civică		9
6. Un guvern al opozitiei parlamentare		5

Cîteva observații la cele de mai sus:

1. Formula cea mai agreată — guvern nepolitic — este în consens atât cu vederile unei părți a opozitiei cît și cu reacțiile semnaleate pe care opinia publică le manifestă față de sistemul politic și îndosobă față de ansamblul partidelor politice;

2. Alternativa care indică explicit menținerea unei priorități a F.S.N. nu intrungează decât o cincime din totalul opțiunilor;

3. Izolată de alte forțe, opozitia parlamentară nu este considerată ca purtătoare a unei soluții viabile;

4. În pofta relativului prestigiu de care continuă să beneficieze, armata nu este totuș văzută ca o alternativă plauzibilă a guvernului actual. Numai o zece din eșantion inclină spre o soluție militară a crizei politice.

Parlamentul

Acest prim Parlament, rezultat din alegeri libere, recunoscute ca atare de comunitatea internațională, întruchipă în mare măsură incertitudinile înstării noastre spre democrație. El și-a cîștagat, acum un an, încrederea de a fi fost ales; el pare pe cale de a pierde încrederea în capacitatea lui de a justifica această alegere. Criticind tot mai aspru acest Parlament, majoritatea critică propria sa opțiune de la 20 mai 1990. Este o primă lectie, costisitoare dar instrucțivă, asupra riscurilor democrației și asupra responsabilității cetățenesci.

Cum este privit astăzi acest Parlament de către cel care l-a ales atunci? Noi am incercat să canalizăm răspunsurile în această întrebare pe două planuri: cîteva evaluări generale la adresa Parlamentului,

lui, și cîteva al unora dintre performantele sale concrete. Pentru investigarea celor dintîni dintr-o aceste două planuri s-a folosit o listă cuprinzînd șase observații posibile la adresa Parlamentului, trei cu caracter pozitiv, trei cu caracter critic. Intervievătil au fost rugați să le indice pe acelea care li se par cele mai potrivite. Înă rezultatul:

Opozitie pozitivă	%
1. Cel mai mulți parlamentari sunt oameni serioși, corect și bine intenționați	19
2. Parlamentul a adus îmbunătățiri importante unor proiecte de legi	10
3. În Parlament se discută temeinic și cu răspundere	5
Total	34

Opozitie critică	%
1. În Parlament au pătruns prea multe elemente incompetent, carierești și afacești	39
2. Mai multă vorbă decît treabă	38
3. Parlamentarii se ocupă mai mult de problemele lor decât de ale noastre	18
Total	95

Frecvența observațiilor critice este aproape triplă față de a celor pozitive. Tîntă directă a celor mai numeroase critici nu o constituie activitatea, ci compoziția Parlamentului. Peste o jumătate dintr-o subiecție manifestă îndoială față de probabilitatea unor — sau multor — parlamentari. Cei care declară că au încredere în ei sunt de două ori mai puțini. Împărtăriile aduse Parlamentului sunt mai curind de ordin moral decit deputat.

In această situație era necesar să obținem o informație, fie ea și sumară, asupra modului cum cetățenii îl diferențiază pe unii membri ai Parlamentului, pe care îl văd din emisiunile Televiziunii. S-a întocmit, prin urmare, o listă cuprinzînd numele a 15 parlamentari mai cunoscuți, reprezentând diverse formații politice, subiecților cîrindu-îl-se să îl indice pe acela dintr-o cale care le inspiră mai multă încredere. Selectia făcută de noi era inevitabilă discutabilă; consulanții noștri nu îl cunoșteau pe cel inclus în listă și îmaginea pe care Televiziunea o oferise despre fiecare dintr-o ei. Operația era hazardată, far rezultatul poate aspira la o valoare cei multe indicativă. În ordinea numărului de opțiuni subiecții l-au indicat ca cel mai demn de încredere pe d-nii Radu Coantea, Ion Rațiu, Alexandru Birileanu, Dan Martin și Stefan Cuzmîr, plusindu-l la celalătă extremitate pe d-nii N. S. Dumitru, Károly Király, Vasile Mois, Domokos Géza și Dan Iosif.

Dintr-performantele Parlamentului, sondajul să-a oprește asupra falmoaselor rapoarte privitoare la evenimentele din martie 1990 (Tg. Mureș) și din iunie 1990 (București). Au fost, după cum se stie, trei rapoarte parlamentare, iar persoanele interviewate au fost solicitate să precizeze cu care sunt de acord și cu care nu. Aprecierile lor s-au distribuit după cum urmează:

Rapoartele	Aprecierile (in %)
	Positive Negative Diferență
Tîrgu-Mureș	10 59 -49
Iunie (raportul majorității)	27 44 -17
Iunie (raportul opozitiei)	30 43 -13

După cum se vede din cifrele de mai sus, prin ecoul rîndul opiniei publice aceste rapoarte nu au fost de natură să consolideze credibilitatea Parlamentului. Nici unul nu și-a atras acordul majorității, toate trei au suscitat mai multe judecări negative decit pozitive. Cea mai puternică insatisfacție a produs-o raportul asupra violențelor de la Tîrgu-Mureș.

Episodul inedit al celor două rapoarte parlamentare asupra evenimentelor din iunie a generat o situație inedită: opinia publică a-ă ratat mai favorabil față de raportul opozitiei decit față de cel al majorității. Puterea continuă să plătească scump strădania să speranță de a nescăpat această profundă traumă a consilinilor publici. Reprezentanții F.S.N. în Parlament pot sproba orice li se cere — ei nu pot evita dezaprobația celor care îi au ales. Este, într-un fel, prima victorie politică a opoz

ACENTE

Bedros Horasangian

● Prezumția de ticăloșie

Intr-o localitate la o anuncătură de mai multe băieți de București s-a petrecut o crimă oribilă. Un tiner localnic, student la București, este ucis în mod barbar cu o ferocitate nici măcar ieșită din comun nu mai putem spune. Azi, cind atâtă și atâtă nenorociri și orori s-au adunat în memoria noastră. Ar fi trebuit ca imediat polizia și justiția să intre în acțiune și, trecind peste aspectul emoțional, să-și exerce autoritatea. Să impună adevarul și legea, cei vinovați să fie pedepsiți conform legilor și autorității legale ce funcționează în orice stat de drept. Televiziunea și presa au acordat atenție sporită incidentului, detaliile, pînă la un punct, se cunosc. Crimbul face parte dintr-un grup de făgădui, așa-zisi ursari, certați cu legea și legile de mulți ani. Slind pe ceilalți locuitori, se pare că duceau o viață parazitară, agresiv și amenințănd, zi de zi, locuitorii din Bolintin. Conflictul, înainte de a deveni unul etnic, a fost și, în esență, un rămas unul social. Autoritățile locale și judecătore nu au luat nici un fel de măsuri pentru că totul să nu se transforme într-un butoi cu pulbere. Nu de azi, de ieri. Multe dintre manifestările antisociale ale făgăduilor ursari au rămas nepedepsite, iar legea a rămas nepulinicioasă. Polizia și administrația au tot inchis ochii – de teamă? din comoditate? din neputință? – și s-a ajuns unde nu trebuia să se ajungă cu nici un chip: locuitorii să-și facă singuri dreptate! Cîteva zeci de case au fost incendiate, iar proprietarii lor, făgădui, goniti! Riscul unor astfel de incidente este urias; oricătră dreptate ar avea locuitorii din Bolintin, mijlocul folosit de dinșii este de neacceptat. De ce? Creează premisele altor ilegalități. Ce s-ar întâmpla dacă liecare și-ar face dreptate după cum simte și cum gîndește el? Scăpând din mină frinele autorității, administrația – nu numai locală! – riscă să piardă orice fel de control al situației. Nici o crimă, de nici un fel, nu poate fi tolerată, în nici un chip. Dar, doar legea e cea în măsură să facă dreptate. Pînă mai ieri polizia și administrația de stat erau – și s-au dovedit a îl cu prisosință! – instrumente docile ale puterii. Comuniști, totalitare, oricum am vrea să o numim. Acum e momentul – și întâmplări tragice precum cea de la Bolintin ne aduc argumente convingătoare – ca polizia și administrația, procuratura și justiția să se transforme din uinelte ale puterii în instrumente ale democrației. Se știe, în fond, de alții ani, că numărul celor fără slujbe stable din rîndul făgăduilor este foarte mare. Că tot dinșii oferă statisticilor oficiale un mare număr de nescolarizați, de manifestări antisociale, delincvenți și tot așa, cifrele fiind cu mult peste media pe țară. S-a sesizat cineva? A luat cineva măsuri pentru îmbunătățirea acestei situații care, iar să recunoaștem, deja tinde să nu mai poată fi înținută sub control? Situația la nivel de țară este mult mai gravă; oricind se pot naște conflicte și situații de genul celor de la Bolintin. Sunt două aspecte: unul înse de planul social al țării, celălalt de etnie. Administrația trebuie să acioneze cu prudență, dar mai puțin eficace. Accentul pus de presa șovin-naționalistă, pe aspectul etnic este de neconcepție! Putem acuza indivizi, grupuri sociale, dar nu etnii! Orice campanie cu caracter de generalizare ar duce la tragedii și mai

mai. Să ne închipuim ce s-ar fi întâmplat dacă criminalul de la Bolintin era maghiar? Nu avem voie să ne lăsăm furăți de instințe și porină necontrolate. Oricit aș pomeni și oricăt măsuri gîndi la tragedia masacrării armenilor în 1915, nu pot lăsa de gîd pe primul turc legăt încale. Nu e usor, dar trebuie să învățăm – chiar dacă avem atâtă exemplu nefericite – din lectia – lectiile oferite de societățile democratice. Atitudinea spiritului național și manipularea evenimentelor sociale în plan etnic pot crea situații neprevăzute cu efecte incontrolabile. Să ne ferim să etichetăm oamenii după apartenența la o etnie sau altă. Răi și buni se vor răsi. Întotdeauna, peste tot. Prezumția de nevinovăție, ca și cea de ticăloșie, va trebui cumpănătă. De către autorități, de mass-media, de oricine. De fiecare dintre noi. Recențul incident de la Bolintin ne poate servi ca avertisment.

În plăta Domnului pe cele vechi!

Afirmăriile gen: „Era mai bine pe vremea lui Ceaușescu”, pe care zilele le culeg și le difuzează, sper cu inconștiință, nu sunt nici măcar amuzante. Ele dovedesc o gravă înăpolire politică și culturală, o lenă de gîndire și inițiativă. Dovedesc că ne-am obișnuit, vorba lui Gabriel Liceanu, să aşteptăm totul de la un „tătic”, sperînd că, de data aceasta, el este „bun”, dar constatănd, val, că nici cel dinainte nu era chiar așa de rău! Cumplită stare morală...

Lucrurile nu stau altfel nici în „superstructuri”. Vorbim, bunăoară, despre „revizuirea” unor manuale de istorie sau de limbă și literatură română, fără să băgăm de seamă că ele trebuie pur și simplu scrisse, nu „rescrise”. Oricit s-ar revolta profesioniștii în materie, nu vor putea nega că ideologicul s-a insinuat cu perfidie pînă și în alegerea „lecturilor”: de ce să luăm, bunăoară, din

ACENTE

Cezar Tabarcea

● Reforme și... forme

A devenit aproape o modă în ultima vreme să se vorbească despre „reformă”, de la nivelul economic al întregii țări pînă la activitatea unei mici întreprinderi. De aici, poate, vine și tendința de a compara cifrele de la diversi indicatori actuali cu cele de acum doi, trei, patru ani, la același indicator. De aici, poate, și dramatismul relesit din aceste comparații: „Producția fizică în cutare domeniul este sub 30% față de cea din '89, '88 etc.”, dramatism cu care mass-media tot încercă să ne convingă că, da, trebuie totuși să se muncească, făcind apel la... constiția noastră (ce-l drept, nu „revoluționară”).

Dar, dacă înțeleg eu bine, nefiind economist, este totuși vorba nu de a ameliora (ca să nu zic „a cirpi”) un sistem și-a dovedit cu viră și îndesat incapacitatea productivă, ci de a crea unul nou, pe alte baze, total diferit de cel dinainte, chiar dacă pentru aceasta este necesară o oarecare perioadă de „tranzitie”.

Si atunci? Ce sens mai au comparațiile respective? De ce ne mai interesează producția fizică, tonele de oțel care stăteau – vorba bancului – „pe capul locuitorului”? Vrem din nou să umplim magazinele întreprinderilor cu mărfuri nevandabile? Dacă este să construim o economie pe structuri noi, atunci să formăm aceste structuri și să le lăsăm

Agârbiceanu „Fefelegea” și nu un fragment din „Licean... odinoară”? Pînă, pentru că, vezi bine, „Fefelegea” ilustrează efectele „exploatarii din regimul ... etc., etc.”

Despre istorie ce se mai poate spune? Ancheta prezentată într-o dintre emisiunile d-nei Jana Gheorghiu a demonstrat cu prisosință hoasul existent în mintea oamenilor care, indiferent de opinia lor în legătură cu regalitatea, ar trebui să știe măcar cronologia. Or, în aceste condiții, nu poate fi vorba de o „revizuire” lărașă, ci de o alcătuire, fără supărare, la nivel elementar. Sunt absolut convins că hulitul Roller stă pe dinafara evoluției monarhiei în România și tocmai de aceea a avut grija să o încurce. Doar l-am citit mulți pe Orwell...

Comunismul și-a construit o întreagă strategie din menținerea ignoranței și confuziei în mintea oamenilor. Efectul a fost formidabil și tocmai de aceea mecanismele propagandei trebuie demonstate și analizate cu grijă, ca lucrurile să nu se mai repete. Dar în nici un caz nu poate fi vorba de curățarea și urigarea pieșelor, remontarea lor cu speranța că mașinăria va funcționa mai bine. Ne trebuie fără îndoială o mașinărie nouă. Pe alte principii.

ACENTE

Nicolae Baltă

● „Complexul Kremlinului”

S-ar părea că noi, români, suferim de un complex (printre multe altele): „complexul Moscoviei” sau „complexul rusesc” (și, mai nou, sovietic). Dintotdeauna vecinătatea „marei popoare de la Răsărit” a constituit un factor generator de anxietate și chiar angoasă. Nu fără motive, e adevărat (motive obiective, vreau să spun): amplasarea geografică (ori geopolitică, în limbaj modern) nu este dintre cele mai fericite, iar tendințele expansioniste ale Rusiei, respectiv caracterul ei imperialist, a existat – și probabil că va exista și pe mai departe – încă de la Petru cel Mare, consfințite prin ai său testament. Dorința de a cucerî și anexa că mai multe teritorii, cu scopul final de a ajunge la Măditerna și, dacă e posibil, pînă la Atlantic, se asociază în modelul mental al europeanilor, cu imaginea unui popor „alături decit ei”, semibarbar și prea puțin spiritualizat, cu toate că aceiași europeni resimțeau fascinația literaturii produse de poporul în chestiune. Complicațiile susținătoare frizind irrationalul, un anumit sentiment al fatalității și lipsă impulsului de a atinge standardele occidentale înce privind nivelul cultural și de civilizație, iradiate de această literatură uriașă, nu făceau însă decit să augmenteze neliniștea, insultata de schema entității ruse. Dintotdeauna, rușii au reprezentat o națiune ce s-ar putea numi incomodă. Trecere ei la socialism a determinat agravarea, pînă la o simptomologie acută, a anomalialor endogene, structurale și implicit, a pericolului pentru cel din urmă. Secolul nostru a împins, astăzi, pînă la limită o situație deja problematică: Rusia, devenită Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, a ajuns o supraputere (de unde pînă atunci fusese doar o putere printre altele), iar dezvoltarea capacitatilor de distrugere în masă a completat forța ce nu a întîrziat să devină înfricosătoare; faptul nu a mai putut fi contestat după cel de-al doilea război mondial.

In urma acestei evoluții, cel mai afectat și au fost, cum era și firește, cei ce se aflau mai pe aproape: statele Europei de Est și Centrale, situate mai la Indemâna „răsăritenilor” decit la cea a occidentalilor. Cu toate acestea, tendința de eliberare de sub dominația Kremlinului nu s-a epuizat niciodată: orice ocazie a fost încercată. În 1953, la Berlin și în Polonia, în 1956 în Ungaria, în 1968 în Cehoslovacia, în 1980 din nou în Polonia (pentru a nu mai vorbi de acerba rezistență afgană, ce a blocat și măcinat armata acestei supraputeri vreme de opt ani). Odată cu slăbirea presiunii sovietice, survenindă după venirea la putere a lui Gorbatchov, rezultatele au fost spectaculoase, confirmind astăzi: statele conjuorate în starea de influență sovietică s-au ridicat, răsturnindu-și și trădătorii aserviți Centrului și îepărțind socialismul falimentar precum o haină murdară și uzată. Recent, „republicile unionale” au început, la rîndul lor, o acțiune pe cît de disperată și sinucigașă potențial, pe atî de fermă și chiar dură, de ieșire de sub dictatura roșie.

Toate acestea au însemnat, la vremea respectivă – iar pentru statele incorporate în Imperiu, înseamnă și actualmente – asumarea unor riscuri, mai mari sau mai mici. Aceste riscuri fusese cărăinsă, de fapt, de mult asumate de către aceleași țări și se dovediseră, atunci, fatale: represiunile nemiloase din momentele enumerate mai sus (dintre care „Ungaria '56” a fost un veritabil „mic războul”). Lituania și Letonia au avut și ele de suferi impactul cu reacția de furie a stăpînului înfruntat de slav. Nici ele, însă, n-au dat înapoi, cum n-au dat înapoi nici republicile asiatiche, dintre care Gruzia (Georgia) – patna lui Stalin-Djugașvili (ironie a soartei!) – s-a declarat deunătă independentă. În acest context, de întoarcere a spațiului fostului asuprior, există o singură excepție. S-ar zice că România – mai exact: conducătorii ei – au o „inclinare irepresibilă” înspre „originalitate”, că sunt roși de morbul de a fi mereu și sistematic în contrasensul istoriei: dintre toate țările fostă socialiste, țara noastră, prin șefii ei, este singura care a semnat un nou Tratat cu U.R.S.S. Spun șefii noștri și accentuez, deoarece atitudinea poporului român a fost și este consecvent antirusească și (mai ales) antisovietică. Nicio mai firesc: nu poți simpatiza fililorui care te iei ușoară cu zimbetul pe buze de tot ce al, asigurindu-te, în timp ce-și umplă sacii, de sinceră sa prietenie și sollicitudine. Dar șefii noștri gîndesc altfel. Ei sunt mai puțin demni și orgolioși; ei sunt foarte prudenți. E nevoie să le arătăm că suntem și noi, români, o națiune respectabilă, care să putem să ne exprimăm și să ne exprimăm. Dar să nu ne exprimăm în modul în care l-a exprimat Ion Iliescu, (fostul student la Moscova), cel ce-a anunțat Ambasada Sovietică despre „cine să tem și ce vrem”, în 22 decembrie 1989, solicitând ulterior „sprijin militar urgent” la care să-su găsitsi, probabil, unii care să dea din cap, aprobativ: „Dacă, Doamne ferește, vin rușii?”. Și – iarăși, probabil – s-au găsitsi destui care, deși revoltăți inițial, au înghețat o fracțiune de secundă la gîndul: „Dacă vin ruși?”.

"Sloganul" acesta, vînturat de prin anii '60 (în '50 nu era nevoie, dat fiind că rușii erau aici și nu aveau cum să mai vină), sub domnia lui Ceaușescu, a "prins" suficient; el a avut priză chiar și la cel care, realizînd păcăleala epocală trasă de sus-numitul de la balcon în august 1968, au înțeles adeverâlă intenție ce se ascundeau sub faimoasa „politică de independență” fătă de Moscova. Spaima că „ar putea veni (totuși) ruși” a rămas, precum

Să vedem, mai întii, ce s-a întîmplat. Discuția pe care am avut-o cu domnul Gabriel Andreeșcu a îndrăznit să cuprindă următorul pasaj: „Cineva îmi spunea că, în revista «22», din acelă Comitet director faceți parte, se poate identifica din cînd în cînd fenomenul numit «narcisism militant». Articole ditirambice, în care membrii Alianței Civice aduc omagii Alianței Civice. Dati-mi voie să vă dău un exemplu. Vă rog. Mai ales dacă-l vorba de un exemplu ditiramic. «Ca o veritabilă putere, Alianța Civica este spațiul eclezial, extins și laicizat în expresie, al realității noastre ontologice. Candarea și lipsa de experiență în traiul politic, precum și glasul tunator al mulțimilor din piețe, fac din Alianța Civica o forță insolită, asemănătoare forței miinilor goale ale tinerilor care au cîstigat revoluția. (...) În mod cludat, ulte că ne-a scăpat un astfel de text, care cred că nu are legătură nici cu Alianța Civica, nici cu Grupul pentru Dialog Social, nici cu publicistica. (...) Nu ne rămîne decît să ne uităm cu mai mare atenție peste paginile dedicate Alianței Civice».

Total parea, deci, lămurit, în cadrul unei discuții căt se poate de civilizate. Nu mică mi-a fost mirarea cind am descoperit, peste două săptămâni, în revista dumneavoastră, un altac căruia decența mă impiedică să-i dau calificativul pe care îl merită. Vă reproduc

în continuare. Sublinierile îmi aparțin: "Avem suficiente explicații pentru agresivitatea manifestată de Radu Eugeniu Stan față de revista «22» și G.O.S. în interviul din «Expres» luat cu Gabriel Andreeșcu. Mai puțin înțelegem de ce «Expres»-ul a publicat un astfel de text, mai potrivit unei publicații feseniste, în săptămâna în care Alianța Civică își anunțase mi-

o traumă. În adîncul sufletelor, folosită (cu succes, destul de multă vreme) ca pretext pentru menținerea unui anumit grad de rigiditate și dictatură în perioada „liberalizării” („noi v-am publica romanul, dar, sătii, se supără... rușii!”), ea a funcționat îndelung, constituindu-se într-un veritabil complex ce paraliza orice posibilă reacție. Lucrul s-a văzut, de lăpt, încă de demult, din 1940, cu ocazia cedării Basarabiei: în locul unei rezistențe ce ne-ar fi păstrat demnitatea, majoritatea oamenilor politici au optat (spre revolta regelui Carol al II-lea) pentru pasivitate. Polonezii, cu un an înainte, luptaseră pînă la capăt, pe străzile Varșoviei, aruncând sticle incendiare de la ferestre în Panzer-ele Wehrmachtului, pînă ce au fost Izdrobiți; au fost distruiți, dar nu înfrinși. Peste vreo 50 de ani la fel au procedat lituanienii și letonienii. Finlandezii se comportaseră identic în fața invaziei sovietice din '39. Noi, la antipod, am preferat să fim înfrinși fără a fi fost (nici pe departe) distrusi. Acum, exasperant, istoria se repetă, deși poporul, el, s-a săturat pînă-n gât de „colaborarea” și „prietenia” cu vecinul de la Răsărit, care i-a sechestrat, pe lingă tezaurul național după primul război mondial, un tencuitor bogat și important după cel de-al doilea. În momentul de față, spenetoarea agitată atât amar de vreme n-ar mai putea convinge decât cel mult, copiii de grădină: Armata Roșie este în plină dezagregare morală și materială, iar în ce privește U.R.S.S.-ul în sine (atât Rusia cit și Imperiul), el este măcinat de convulsiuni de intensitate progresivă. Încit, pe bună dreptate, cineva remarcase că momentul propice – din exact acest punct de vedere al slabiciunii interne și externe – pentru o acțiune hotărîtoare de recuperare a Basarabiei, se găsește în chiar actualitatea zielor noastre, repetindu-l, din acest unghi, pe acela din 1918...

Tinind cont de concluzia degajată din cele de mai sus – cum că „sperioarea Moscova” s-a transformat într-o simplă zdrojenă alinată de un par – o a doua deurgă, prompt și inevitabil: aceea că atitudinea noilor noștri conducători, neposecind vreo bază obiectivă, reprezintă nici-mai mult nici mai puțin decit un act de trădare a intereselor naționale ale României. În timp ce „o anumită parte a presei” și a intelectualilor a fost și este acuzată de vinzare (pur ipotecată și pe cai oculte) a țării (economică) și a Ardealului (teritorială), Puterea oficială a scos tara la

mezat după ce a adus-o în prealabil, la modul concret, în pragul filamentului și a cedat pur și simplu Basarabia, făcind-o cadou.

Intr-adevăr, nu s-ar putea afirma că suntem foarte norocoși (dar astăzi, în nici un caz din pricina „amplasării geopolitice dezavantajoase”): ar fi fost de preferat o conducere care să-și respecte țara, pe planul politicilor externe ca și interne, care să trateze cu fermitate chestiunea acestei

năpastuția provincii, chiar dacă prin aceasta risca, la o adică, prin absurd, un război cu reputatul „bastion al păcii” și cu glorioasa lui armată. (Au mai riscat-o și alii, cum arătam, și n-au fost nici pe departe „desfîntați”.) Ar fi fost preferabilă deoarece infinit mai protecțoare, nu numai a ființei naționale în totalitatea ei, ci și a demnitatei noastre, profund stîrbită și diminuată de prin 1945 înceape.

• DREPTUL LA REPLICA

● DREPTUL LA REPLICA

Tribunita cronică

tinguī-

Semnat, în mod foarte curajos, Observator. Trec peste caracterul calomniios-insinuant al primului pasaj subliniat. Este un mod de a transfera o deosebire de părere pe teritoriul insultei care putea fi semnată, la fel de curajos. Alcibiade sau Xantippa. Dacă ar fi fost vorba numai de asta, nu v-aș mai fi deranjat.

Intervenția de față este justificată, însă, de ultima frază, care dovedește un mod cel puțin ciudat de a vedea presa independentă și legăturile ei cu diferite partide și grupuri politice. Ca să nu mai vorbim că se observă un mod la fel de ciudat de a vedea meseria de gazetar. Revista *Expres*, ca orice publicație profesionistă, nu se supune vreunui program de manifestanță,oricare ar fi el și oricât de generoase l-ar fi intențiile. În orice țară civilizată, ziarale și revistele sunt cu totul altceva decât tribune.

Sunt cunoscute, de altfel, mecanismele care au dat naștere tribunitei cronice de care suferă tineră noastră presă liberă. Ele sunt generate de modelul comunist al ziaristului militant, care, probabil, va mai face multă vreme ravagii prin publicațiile noastre. Nu insist asupra acestei probleme, deoarece am mai avut și demult o intervenție, pe aceeași temă, în revista *Cuvântul*.

Pentru un ziarist militant, lumea se împarte, vorba unui lider al Alianței Civice, romancier și director de ga-

zelă, în „nol” și „ăia”. După această logică, *Expres-ul*, care e de-al nos-tru, trebuia să vină la dl. Gabriel Andreescu și să-i pună întrebări de felul celor care urmează:

„1. Stimate d-le Gabriel Andreeșcu, sunteți un binecunoscut lider al Alianței Civice, un luptător pentru libertate și democrație. Săptămâna viitoare, Alianța, de la care toți oamenii de bună credință așteaptă ieșirea din coșmarul fesenist, organizează o amplă manifestație de protest. Sunteți încrezător în forța mulțimilor din piețe? Credeți că nemulțumirea populară, a cărei strălucită concretizare este Alianța Civica, îi va influența în vreun fel pe acești lideri neocomunisti?”

2. Domnule Gabriel Andreeșu, ce puteți declara revistei noastre despre legătura tot mai strânsă, despre adevarata «punțe» care se înțără între intelectuali și muncitorii?

3. Ce rol credeți că joacă revista «22» în construirea acestei minunate puncte? Aveți, cum se spune, «succes de public»?

4. Toată lumea observă cum supraviețuiește, zi de zi, coșmarul ceausist. Ce credeți, cînd va ieși România din acest coșmar?

5. Spuneti-ne, va rugam, care sunt idealurile Aliantii Civice?*

Acesta este stilul agreat și practicat de orice ziarist militant. Pot fi intervievați, după opinia acestuia, numai „tovărăși de idee”. Orice discuție nu are rolul de a adăuga ceva, ci da o

confirma. Într-o astfel de viziune, orice gazetar care dorește să aibă, care întrebă, care își respectă, cit de cit, profesiunea, nu poate fi decât agresiv. Dacă, de la început,

Ca să nu vă mai plăcătisesc, nu mai citez din pagina dedicată de dumneavoastră Alianței Civice, scrisă exact în același stil ca și citatul despre care dl. Gabriel Andreescu spunea că „n-are legătură nici cu G.D.S., nici cu publicistica”. Pagina a apărut, deci, în revista “22” care, din cîle am înțeles, dorește să reprezinte o parte importantă a liniei intelectualității române. Și de la dumneavoastră, intelectuali, toată lumea așteaptă, în aceste vremuri grele, luciditate.

RADU EUGENIU STAN

P.S. Profit de această ocazie să să vă întreb de ce apar aşa de rar, în paginile revistei dumneavoastră, articole semnate de nume care, prin februarie '90 înceau lumea să stea la coadă pentru "22". Deci, de ce semnează aşa de rar Gabriel Liceanu, Alexandru Paleologu, Thomas Kleininger, Petru Creția, Vladimir Tismăneanu, Al. George, Octavian Paler? Apoi, pînă acum cîteva luni, citeam cu sufletul la gură destule articole semnate de nume importante ale exilului românesc. Ce s-a întâmplat, de ce apar aşa de rar și numai în cadrul unei întîmpinări?

Sper că întrebările acestea să nu fie luate drept „agresive”. Sunt și ele niste întrebări acolo.

P.P.S. Vreau să vă mai pun o întrebare, de care uitaseam. Nu-i nici ea „agresivă”. Ce înseamnă fcsenism? Din sârțacel mele cunoștințe de politologie lipsește acest termen.

VARIANTE DE TRECERE LA ECONOMIA DE PIATĂ (III)

SCOPURILE PERIOADEI DE TRANZIȚIE

Trecerea la economia de piață nu reprezintă un scop în sine, nu poate să însemne o perioadă în care diverse guverne să experimenteze niște soluții minune, mai mult sau mai puțin centralizate, care să ne asigure un „viitor luminos”. După cum s-a constatat în toate țările foste socialiste și se constată în continuare, atât timp cât statul este proprietar majoritar nu ne putem aștepta la o îmbunătățire a activității economice ci dimpotrivă. Îmbunătățiri sunt de așteptat numai după ce economia devine o adevărată economie de piață, adică proprietate privată majoritară și funcționarea după legile pieței. Rolul perioadei de tranziție nu este de a îmbunătății activitatea economică prin strategii guvernamentale, ci de a asigura un început al economiei de piață în condiții optime în cel mai scurt timp. Pentru a clarifica ce înseamnă condiții optime este necesar să fie luat în considerare factorii principali ce au asigurat și asigură succesul unei economii de piață. Cred că cel mai important factor sunt:

1. Existența și posibilitatea de manifestarea a celei categorii de oameni numiți întreprinzători. Includ în această categorie atât managerii unor activități deja existente cât și inițiatorii de noi activități.

2. Disciplina tehnologică. Includ aici atât disciplina tehnologică propriu-zisă

cit și calificarea necesară în ce privește cunoștințele teoretice și practice și calitățile psihice și fizice necesare pentru activitatea desfășurată.

3. Legislația, mecanismele financiare și instituțiile necesare, în afara băncilor (preferabil particulare) și a burselor, consider ca foarte importante legea impozitelor, legi de protecție a consumului intern, a economiei proprii și a resurselor, precum și mecanismele și instituțiile ce supraveghează respectarea legislației.

Consider că primul factor este esențial în situația actuală. Tinând cont de faptul că în țările foste socialiste nu există manageri profesioniști se impune soluția manager-proprietar. Din punctul de vedere al asigurării acestor trei factori, variantele de trecere la economia de piață se prezintă astfel:

a) Varianta propusă de guvern. Aici sunt două aspecte distincte:

– pentru perioada de tranziție, în cadrul acelei economii de tranziție nu este asigurat nici unul dintre cele trei factori. Modul de selectare a conducerilor este aproape același ca și înainte, mai puțin calitatea de membru de partid;

– pentru sfîrșitul perioadei de tranziție, deci începutul propriu-zis al economiei de piață, care va fi în cel mai bun caz după două generații, nu

se pot face decât presupuneră. Oficiale și atunci statul va avea un rol determinant în economie: proprietar al regiilor autonome și proprietar a aproape jumătate din acțiuni la societățile comerciale. În aceste condiții primul factor are puține șanse de a fi asigurat;

b) Primile două soluții din varianta a treia nu pot să asigure primul factor. Nici al doilea nu poate fi asigurat integral, fiind puternic dependent de primul. Aceste soluții avantajează birocrația aproape la fel de mult ca și proprietatea de stat. Aș argumenta aceste afirmații prin comparație cu soluția a treia a „capitalului uman”.

Pentru simplificare, presupun în cazul primelor două soluții o întreprindere de mărime mijlocie care are o sută de acționari cu participare aproximativ egală, iar în cazul soluției a treia 7 (6) acționari cu cîte 10% din acțiuni.

In cazul celor 100 de acționari, venitul personal realizat din salariu ca angajat al întreprinderii este în condițiile actuale de 40-60 de mii de lei anual și din dividende încă 10-20 de mii de lei anual. În această situație venitul personal depinde în primul rînd de salariu, deci de funcția pe care o are în întreprindere; își va folosi calitatea de acționar pentru a obține sau a se menține într-o funcție cît mai mare, chiar dacă nu are

calitățile necesare și va fi mai puțin interesat de mărîrea venitului din acțiuni. De asemenea, va bloca accesul spre funcții bine plătite al celor care au idei și calități pentru acestea.

In cazul unui acționar cu 10% din acțiuni, venitul anual este de 100-200 de mii de lei, deci pentru el mai importantă este mărîrea venitului din acțiuni, deci a eficienței întreprinderii. Nu are nici un interes să blocheze accesul spre funcții mari al celor care au calitățile necesare, dimpotrivă.

Ar mai fi problema echității. În varianta guvernului, proprietatea este a tuturor, iar banii primiți la privatizare sunt utilizati tot în folosul tuturor, iar în cele două soluții de privatizare se face din nou o împărțire în mod egal sau în funcție de anii lucrați, ceea ce este echitabil. Totuși, în varianta guvernului nu este chiar echitabil, deoarece cele mai multe șanse de a deveni proprietari le au urmășii celor ce dețin acum capital particular și se stie cine sunt aceștia în majoritate. Dacă lăsăm deoparte principiile echității și egalității sociale rămîne ideea alegerii variantei celei mai avantajoase din punct de vedere economic.

In plus, pentru soluția a treia, cei care vor primi acțiuni nu le vor primi pe gratis, ci în schimbul unor idei care, după cum se stie, reprezintă „marfa” cea mai căutată în economia de piață. S-ar produce acea „descătușare a energiilor creațoare”, despre care se vorbește mult dar pentru care nu s-a făcut și nu se face aproape nimic.

MIRCEA ȘERBA

Cel mai mare dintre retele care nu s-au întâmplat după decembrie '89 a fost divizarea fostului lagăr sovietic în două părți: Europa centrală și Europa răsăriteană. Această împărțire îndreptățită din punct de vedere geografic și istoric devenise inoperantă pe parcursul celor 40 de ani de comunism. Țările „frățești” formau un bloc social-politic omogen pe care Occidentul îl aborda global fără a face discriminări majore, sub apelativul țările Estului. Acum, după consumarea revoluției din Estul Europei se vorbește ca despre două realități distincte, despre procesele reformatoare din zona centrală și din cea răsăriteană. În plan economic, această diferențiere se exprimă prin creditele masive acordate Cehoslovaciei, Poloniei și Ungariei și prin orientarea investițiilor Occidentului în direcția celor trei state din centrul continental. În timp ce așa-zisele „răsărite” – Albania, Bulgaria, Iugoslavia și România fac antecamera Consiliului Europei, „Europa de mijloc” a fost admisă în corpură și tatonează cu destul succes terenul în direcția Pieței Comune și N.A.T.O. Înțîlnind trilaterală politico-militară de la care exclud în principiu pe ceilalți țări sateliți ai Moscovei și refuzând să se angajeze într-o formă de coordonare care îl cuprinde pe ex-membrii C.A.E.R.-ului după dizolvarea acestuia, Cehoslovacia, Polonia și Ungaria consacra în instituțional departajarea celor două grupuri statale. În sfîrșit, reconsiderarea Mittel-Europei ca entitate distinctă în spațiul civilizației trasează reperele culturale ale acestei zone în reașezarea europeană.

După ce s-au simțit o vreme ca niște răsfățări ai planetel, românii încearcă un sentiment de frustrare. Accentele istorice pe adresă Occidentului, cuprinse în intervențiile unor reprezentanți ai puterii, transformă frustrarea într-un fel de manie a persecuției. Democrația noastră este și în domeniul relațiilor internaționale alt de originală încit frizează limitele absurdului: conform unei vizionări de sorginte ceaușistă, cel care somează România să respecte tratatele pe care le-a semnat în privința drepturilor omului “se amestecă în treburile noastre interne”. Dincolo de unele note subiective care pot deformă aprecierea stării de fapt din România, discrepanțele dintre patrulateralul balcanic, în care noi suntem penultima roată de la căruț și „troica Mittel-Europei”, sunt evidente. La ei partidele comuniste nu au reușit printr-o simplă schimbare de nume și prin eliminarea primului nivel al nomenclaturii să obțină majoritatea parlamentară. Acolo privatizarea a însemnat altceva decât legiferare abisinală; întreprinzătorii

serioși au fost nu doar invitați și stimulați să „cumpere țara”, să consideră că reîntroderea întregului pămînt, ba chiar și a uzinelor furate de către stat, reprezintă un act de elementară dreptate. În acele țări a fost posibilă demonstarea mecanismelor politiei politice, epurarea și transformarea ei într-un aparat util statului de drept. Nici Ungaria, nici Polonia, nici Cehoslovacia nu au cunoscut violențe interetnice, confrontări de stradă între opozanți și susținătorii plătișii sau „benevolii” ai puterii, calomnierea, molestarea sau arestarea personalităților luptei anti-comuniste.

Apartheidul geopolitic care tinde să restabilească nouă cortină de fier undeava la vestul României și în nordul Iugoslaviei anunță o serie de consecințe dramatice pentru cele patru țări care se văd excluse de la procesul integrării europene. Prima și cea mai profundă jine de marginalizarea Balcanilor care par să devină o mahala a viitoarei Europe. Sprințul finanțar pentru „statele de dincolo de barieră” ia, cu precădere, forma unui ajutor umanitar. Dacă, în direcția trilateralei Europei de mijloc, Occidentul dezvoltă un veritabil „plan Marshall” (concretizat de exemplu prin anularea în proporție de 3/4 a datorilor Poloniei), ajutorul acordat „balcanicilor” nu reprezintă un demers coerent vizând egalizarea nivelurilor de eficiență economică. Creditele destinate celor patru „răsăritenii” și transporturile de lapte praf sau de medicamente venite din Occident reeditează politica acestuia față de lumea a treia: ele se vor un paient care evită acutizarea mizeriei situațiilor sociale la marginea civilizației europene.

In mai toate conjuncturile istorice, zonele de contact între Occidentul dezvoltat și mariile spații ale stepelor rusești au reprezentat un mediu propice boom-ului economic. Ungurii, polonezii și cehii săi în mod vădit interesat să stabilizeze acest punct de trecere mai la nord de Peninsula Balcanică. Perseverind în stereotipurile lor comuniste, popoarele balcanice (deci implicit români) se vor vedea excluse din cadrul fluxurilor economice ale acestui sfîrșit de mileniu. Într-o recentă declarație de presă, președintele Ungariei își exprimă pessimismul în privința șanselor

europeanizării României, considerind că problemele de la noi „au cauze prea adinci pentru a fi soluționate cu rapiditate”. Occidentalii săi îndemnă să înțeleagă că marasmul românesc va rămîne o chestiune insurmontabilă. De vreme ce domnul Arpad Göncz nu poate fi bănuit că dă un certificat de nevinovăție autoritatilor F.S.N.-iște, această afirmație evidențiază una dintre dimensiunile demersului strategic maghiar: învederarea concepției că România reprezintă în mod principal un altceva în spațiul fostelor democrații populare. Un altceva în care, în orice circumstanță, sub orice guvernare, schimbarea ar fi fost imposibilă. Înce neprivește, continuăm să credem că înălțarea radicală a fostului regim politic nu ar fi adus o atenție sporită din partea Occidentului și ar fi schimbat multe din datele problemei românești.

Autoexcluderea țărilor balcanice din Europa atrage după sine consecințe care amenință să pericilizeze efectiv finanța statală. La începutul anului 1990, oficialitățile române reacționau virulent la o declarare a președintelui Mitterrand care parea să pună în pericol tratatul de la Trianon și deci apartenența Transilvaniei la România. S-au făcut imediat trimiteri la o inițiativă franceză din anii 1919-1920, care încuraja Ungaria să-si recupereze „ținuturile net maghiare” în cadrul unei „confederări dușărene”. Această primă manifestare de politică externă a noulor autorități relevă o anume deficiență de perspectivă asupra actualelor realităților europene. Cît mai corespund aceste realități celor din anii '20? Atunci Estul european era divizat în cele două tabere ale cîștișilor și perdanților primului război mondial. La sfîrșitul secolului, aceeași reglună se regăsește împărțită între cei care au cîștișat și cei care au pierdut revoluția anticommunistă. Noi, deocamdată, facem parte din a doua categorie. Dacă există o dorință de revanșă din partea maghiarilor (și e greu de presupus că un popor ambicios renunță la idealurile sale istorice), ea se va înăpăta prin surclasarea României pe plan economic și/sau democratic. Afirarea intereselor noastre naționale presupune cu totul alte mijloace decât vorbăria patriotardă și înjurarea foibilor interetnice.

Accesul în Europa reprezintă marea competiție în care s-au angrenat popoarele Estului. Toleranța națională constituie una dintre valorile fundamentale ale civilizației europene. Cu folosul atâtarea urii împotriva maghiarilor? Cei care se autooproclamă „apărătorii intereselor românești” (grupul parlamentar F.S.N. – aripa Dumitrescu, Valeriu Românească etc.) au reușit ceea ce propaganda maghiară nu ar fi reușit niciodată: să ne arate în ochii Europei ca pe un neam încăstat în prejudecăți șovine, inapt să se adapteze standardelor de acceptabilitate ale Occidentului. Dacă acești indivizi și cei care îi susțin vor reuși să transforme România într-o groapă de gunoi moral și material, rupearea Transilvaniei de țară devine într-adevăr posibilă. Cînd milioane de români transilvăneni, exasperați de perpetuarea falimentului economic vor admite cuprinderea lor în cadrul unei eventuale confederații care se va înălța de la Atlantic pînă pe Vîrfurile Carpaților, cel care planifică înșearea noastră din Europa vor trebui să fie judecați pentru irresponsabilitate față de patrie. Păstrarea integrității țării nu se înăpătește prin emiterea unor temblorii pe tema „ungurilor ve-niți din Asia cu carne sub șă”, ci prin efortul lucid și intelligent în direcția integrării europene.

Prin înălțarea, tradiții și supradimensionarea capacității sale militare, Rusia va rămîne o entitate statală separată în raport cu orice configurație a Europei. Expulzate din acea călătuire comunitară, țările răsăritești vor fi nevoite să se livreze Imperiului rus. Reinstaurarea dictaturii și creșterea dependenței față de marea vecină de la răsărit pot fi consecințele cele mai grave ale conservării stării politice și economice din Balcani. De vreme ce dezinteresul Occidentului este motivul politic, popoarele balcanice trebuie să sondzeze toate soluțiile care le-ar scoate din acest con de umbră. Pentru bulgari, desemnarea unui guvern al minorității parlamentare a însemnat o opțiune extrem de benefică. El vor beneficia de un credit superior celui acordat României (cu toate că din punct de vedere numeric sunt de două ori mai puțini); în plus, vizita premierului Jeljev la Washington le va aduce clauza națională celei mai favorizate. Actualele desfășurări politice din Iugoslavia par să indice căile prin care popoarele acestei țări vor participa la construcția viitoarei Europe. În ce-i privește pe români și pe albanezi ei sunt deocamdată silicii să aleagă drumul cel mai tragic către democrația europeană: exodus.

GABRIEL IVAN

Avertisment despre mahala Europei

ANDREI PIPPIDI

O AMINTIRE

Era în ziua de 15 martie, anul trecut la Palatul Suțu, consilierul Primăriei pentru probleme culturale, Costache Olăreanu, aşa de fericit de numirea lui și aşa de bănom încât orice comparație cu predecesorul său, tovarășul Croitoru de la Municipiu, este imposibilă, convocase un grup de intelectuali pentru consultări. Ce ar fi mai întâi de făcut în acest București umilit, murdărît și tras pe roată? Cu ce ar trebui să înceapă acțiunea nouului regim de reabilitare a Capitalei? Și au dat multă cu părea. Unii s-au gindit la schimbarea numelor de străzi, alții la curențirea oei la circulație, la structura înășii a vieții de comunitate urbană care trebuia regindătă. A venit și părintele Anania și am ascultat cu respectul cuvenit glasul Bisericii. În minte însă, mai bine decât oricare altă intervenție, tocmai pentru strînderea ei a opoapele istorică, o cunovare care nu-a incrementat pe toți într-o cărcă stinjenită.

S-a ridicat prietenul nostru Romulus

Vulpescu, prezență pitorească și totdeauna convingătoare, datorită pasiunii cu care se avintă, fie că vorbește de cărți vechi și rare sau de școala confraților săi, scriitorii, ori chiar cind povestea savuroase anecdotă picante. De astă dată, noul director al Teatrului Foarte Mic, unde tocmai făcuse săfetăria spre alungarea spinișorilor malefică, părea zguduit de o neînvățătoare indignare. — Nu mai spuneti *leacuri*, domnilor!, ne-a apostrofat cu voce tunătoare. Nici tramvaiile, nici co-rolele sau cinematografele... cătă *vremea* n-am terminat încă lupta cu comuniști. Am înțeles înforțări că domnia sa acuza Frontul Salvației Naționale de a fi o organizație comunistă abia camuflată și că ar li vrut să ne mobilizeze împotriva lui. La data aceea, unii dintre noi, mai înțelegi la minte, nu ne lămuriserăm încă de tot și exprimam doar cu oarecare sfială rezervelor noastre față de ceea ce mai socoteam stîngăciile și inertile autorității provizorii. Fiindcă, pe atunci, provizorie

era, Prezida, mi-aduc aminte, d. Sorin Botnaru, care nu și-ar fi putut concepe viitorul de disident. Vociferările d-lui Vulpescu s-au încheiat teatral: *Dacă nu mă ascultați, dacă, intelectuali apolitici, nu înțelegeți primejdia pe care v-a arătat, atunci, domnilor, vă dau întîlnire nu în aceeași celulă, nu, ci la grăpa comună!* Îmi stăruiesc în ouz accentele dramatice ale acestei amenințări și zgromotul care le-a urmat, ai usii triste. Chiar dacă, în sinea noastră, îl dădeam (dar numai pe jumătate) dreptate, forma discursului profetic era excesiv de violentă. Constanța a fost generală. Să zică cineva de domnul Iliescu, de domnul Roman, că pregătesc revanșă comunismului și o nouă dictatură...

Au trecut exact două luni și, pe liste F.S.N., am găsit candidind ca „Independent” la alegerile pentru Senat pe d. Romulus Vulpescu. Între timp, Piața Universității începuse, constiția noastră politică evoluase spre radicalism. Desigur, evoluase și dumnealui. Adversarul întransigent al Frontului, mai înțăcarat de către ziarul „Dreptatea” spre denunțarea minciunii în mreaja căreia căzuse o națiune întreagă, a devenit senator. Și de atunci cit drum, Doamne! L-am văzut pe rînd spurcindu-se cu col mai deșanjat și

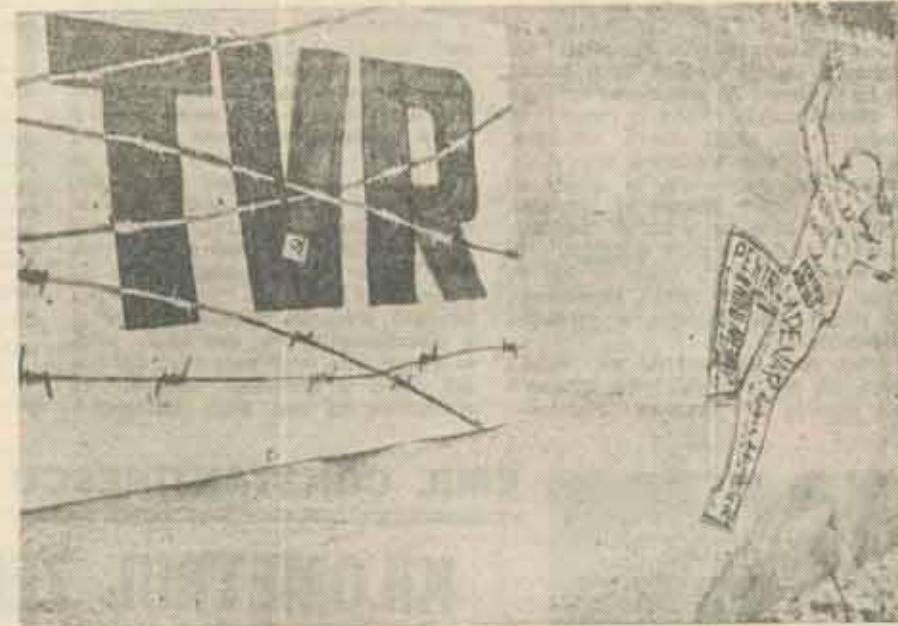
mai veninos nationalism, cu calomniile cele mai slădătoare, și, cărturărul distins, bibliofolul delicat. Acum, vinează franc-masonii mai abili decât legionari și securiștii la un loc, se înfrățește cu Eugen Barbu și ceilalți patrioti de la „România Mare” (e odevărat că avind demult cu colegul său la Senat Sergiu Nicolaescu relații de afaceri, cu prilejul unei coproducții româno-franceze) și că poruncitor rejudecarea procesului Antonescu. Dar în Franță – fiindcă suntem de cultură franceză, nu-i oșa, domnule senator? –, cine ar pretinde revocarea condamnării celuilalt mareșal, Petain, și l-ar infliera ca trădător pe De Gaulle ar fi considerat nebun de legat. Va răspunde d. Vulpescu că, pledind pentru memoria lui Antonescu, rămine consecvent în anticomunismul său. Cum se explică însă atitudinea sa față de Front?

Dacă ar mai fi păstrat un dram de naștere, am avea miine un loc vacanță în Sinaia României, prin demisia d-lui Vulpescu. Tragedia este că, și de-ar vrea, nu-l lasă cei pe care-i servește otit de zelos.

Ocupindu-se de biografia lui Ion Barbu, d. Vulpescu știe că postul, devotul legionar, a urcat cu lupii, declarind că vrea să taie capul prietenilor săi evrei. Acest trist exemplu nu-l îspălmintă

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Când (și cum) s-a schimbat televiziunea noastră cea bună?

La vegheo Alianței Civice în față imposibilitate TVR

levizui, înurile de vreme ce armata și Securitatea colaborau la acea dată. Si acesta va rămâne unul din semnele de înțrebare pentru noi, cel care ne amintim grupurile de tineri coborând cu steaguri în fața Gării de Nord și strigând „Ole-ole! Ceață nu mai e!” și care, trecind azi prin fața televiziunii, citim datele de naștere (1907, 1988) ale celor care au murit acolo aspirând o idee fair nu televiziunii române, consecvență cu ea însăși sub cel doi director, și care ar fi trebuit să apară cel mult de ea însăși. Cine a lansat ideea chemării imperioase a populației civile în miez de noapte? De curind T. Bratescu îl indică drept inspirator pe Sergiu Nicolaescu. Care a fost rolul lui Sergiu Nicolaescu atât de present pe ecran în acele prime zile? O prezență inexplicabilă prin ceea ce stărem deasupra elului dimineții, pe care ce aveam să stiu deasupra elului pe urmă. Desigur, revoluția dintodată a excișă mitomanie, și greu mai desparti adevarul de imagine, pe urmă. Așa încit chiar dacă citești un discutabil interviu apărut în revista noastră al lui Sergiu Nicolaescu în care referindu-se la el însuși se descrie într-o verităță postură de „metteur en scène”, ghid al lui Iliescu pe care îl face de nominalizările compromisă (Dacă nu poți deci să ridici din umeri. Nu suntem nici acum cine și de ce a chemat într-o săptămână televiziunea, sămășind că acest scenariu, de apel al populației ca participant, într-un răzbior civil, să se repeta, începând de la 28 ianuarie pînă în 13 iunie (cind apelul neinspirat la rostit chiar președintele Iliescu) cu rezultate din ce în ce mai nefericite, dar cu o consecvență care sugerează un scenariu alcătuit din stereotipi, și cu o eficiență ce ar părea studiată. La astfel de întrebări m-am gândit cind am spus că total putea să fi început de la prima imagine, sintagma folosită în sens general.

Dealtminteri nici nu cred că am văzut prima imagine, și în nici un caz nu m-am îndoiască, de pildă, de sinceritatea omului Mircea Dinescu, al cărui chip era pe atunci evident marcat de recluziunea forțată la care fusese supus. M-am gândit însă la procesul ceaușenilor, așteptat de noi toți cu nerău întîmpin la maximum, cu sufletele răvășite de morțile care nu mai contenuse, care am acceptat usor ca vorba lui Gică Popa (tută și el, cu enigma sinuciderii, într-o tempă) să înălocă într-unul complet invizibil de judecăță – pe care de către noi nu puteam vedea atunci? De ce nu am putut să-l vedem noi atunci pe 25 decembrie, la masa acesta pe Gelu Voican, pe Virgil Mărgăreanu, pe generalul Victor Stănculescu – unul curățindu-și unghile, altul privind împasibil sau plină – săcă cum aveam să-l vedem în stîngăciile intr-o după amiază placidă de august cind alegerile se terminaseră, se ter-

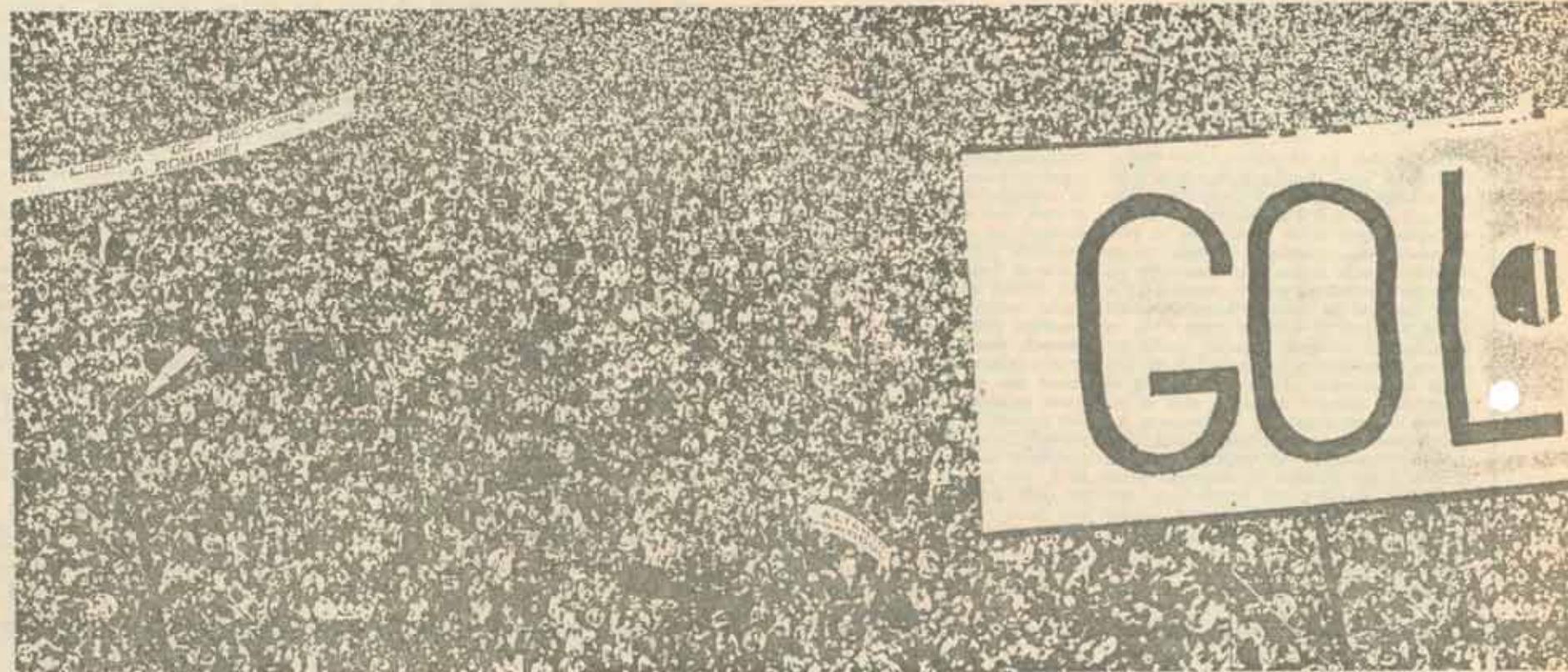
minaseră și minciada și enigmele, bine împărtășite, zăcău într-o debară poartă care începea să se aibe praful? De ce am stat noi stanii cu sufletul la gură, privind la televizor peripetile mașinii urmărite, a lui Ceaușescu, omului din Palat încă nu închipuit să arătă, înțeleșind că și B.C.S.-ul, dar o cultură mică precum este cea a noastră nu inventariză pierderile, ci se autocomplică în postura de a da foc noaptea la ce zicește zina? Am și fost mult mai relaxat, desigur, dacă am fi stat de atunci să speră elicopterul pe dictator chinez generalul Stănculescu. Dar să cum nu facem economie cu viațile oamenilor, să și televiziunea ne-a risipit emoțile, făcind din ele un capital de magie din care, oricător a pierdut, tot mai are.

P.S. Joi 18 aprilie, în televiziune a apărut deajuns imaginea președintelui Mitterrand, coborind în aeroport, dar mașinile primăriei încă mai ușa seoseaua, sperind ca praful nostru zilnic să fie mai rarefiat pe traseul președintelui. Soldați în uniformă, cu altă data trupele de securitate, în uniformele pestriște de jandarmerie. În apropierea televiziunii se aud rumuri, vocile aerului unui mare oraș provincial, al Bucureștiului unde îștă, în un colt de stradă să se sugeră viața lui secretă: Adrian Păunescu și Gelu Voican, schimbând într-o gestură unei înțelegeri în timp ce se îndrepătau fără sprijin spre mașina și gorila lui. Pancarte deasupra mulțimii (scopind străduța din fața televiziunii) multe în franceză („Fii bine venit într-o democrație originală”). Cine este vorbitorul de la tribuna care vorbește a treia vară, despre luciditate? Tieu Dumitrescu? Nu, Stelian Tanase. Un sofer dintr-un camion în goană urușă spre cel de acasă: „la mulțu” și oamenii ripostează cu strigăt asemănătoare. Un bărbat înalt, cu față trăsă, își tine copilul pe umeri și măncă absent dintr-o jumătate de pline. Doctorul N. Constantinescu țese dintr-un grup sprinind o doamnă în vîrstă căreia îl-a făcut rău. Rău de mulțume – boala cunoscută din vremea Pieței Universității. P.M. Băcanu răspunde la întrebări: ce legătură este între moartea generalului Macri și închisoare și? Domnul Mărgăreanu știe sigur. În penultima zi cind plăchetele vor mai sta în fața televiziunii, aşteptind demisia care evident nu-ai să vină, pentru că România este țara în care nu se dau demisiile. Devotul Iulian Cornețeanu va fi atent să-ți de provocatori încă o noapte, cind mașinile din provincie vor opri aducând oamenii ce vor să vadă cu ochii lor ce este acela – alt simptom al Pieței Universității, cind absorbind provincie, o onoarească relație se va stabili între politiști care salută auxind „Vino Doamne să vezi ce-a mai rămas din osmeni” și cel din pînătate care mătură nu doar trostăul lor, ci și pe cel al politiștilor. Iată ceva din vîrsta Pieței Universității înțeleasă ca o nostalgie acum cind a rămas în urmă. Și în față, ce?

Am ilustrat acest număr cu reproduceri din grafica expresionistă germană și lucrări ale caricaturistului V. SISOIEV

IMPORTANT

La solicitările cititorilor din străinătate, informăm că Revista „22” posedă contul valutar 47.21.8. 16.0003.0. B.C.R. – filiala sector 1 București. Prețul unui abonament anual este de 85 dolari S.U.A. pentru Europa, 95 dolari S.U.A. pentru țările din celelalte continente

Unul dintre criteriile care pot opera în judecarea unui eveniment, a unel imprejurării omenești, este acela al felului în care trăiește el dâinuind în omirea noastră. Ce a rămas în noi, ca viață și ca sens, din Piața Universității a ocolei primăveri, parcă mai veche decât anul scurs, spune ceva important despre ea, despre gradul ei de realitate și de adevar, despre determinările ei esențiale și despre celelalte, despre ce a fost înamic în ea și despre ce vo lă fost efemer. Puse la un loc și însumate sintetic, aceste amintiri, ale fiecărui dintr-o noi și ale noastre ale tuturor, admind că cineva le-ar putea înzestră cu vizualitate, ar duce la un alt film decât acela al priveliștilor și al audieriilor neînlocuite, iar relația dintre aceste două filme ar fi adincă grătoare.

Multe din cîte s-au petrecut acolo ori nu le-am trăit ori nu le mai în minte, nici lăpt de fapt, nici ca relație lăuntrică a clielor între ele, în mișcareea lor nevăzută. Dor ce a rămas continuă să mă emțiioneze ca nimic altceva din tumultul politic post-revolutionar. Nu însă ca ceva pe care timpul să-l îl idealizat, purificându-l de scorii și de accidente; mai de-

grabă invers, ca o idealitate care, cu toate aproxiările ei, s-a instituit în timpul infinit al libertății. Sensul esențial al Pieței Universității (nu doar al ei, dar despre ea este vorba acum) a fost acela de a înăudui minciunoul compromis care a dus la răsturnarea dictaturii și la instalarea formelor politice care i-au urmat. Pe scurt, acolo, după lucidă și dăinuitoarea jertfă a Timișoarei, a fost locul unde s-a rostit cel mai răspicot și cel mai cusezător faptul că înălăturarea guvernării lui Ceaușescu și a foarte numeroșilor ei complice din structura socială a ţării ar fi trebuit să fie sinonimă cu eliminarea radicală a comunismului. Piața a crezut că poate obține acest corolar mintitor, o trăit îndelung exaltarea acestui vis pretempuriu, pentru că, la sfîrșit, să piardă în singe inocent și insultat. Acolo am trăit, cu o naivă puritate, himeră acestei depline eliberări. și tot acolo am trăit, ceea ce nu va trebui să uităm niciodată, reprimarea, de către false revoluție, a revoluției adevarate.

Eram acolo oameni de tot felul: tineri, nu toți studenți, care sătăcuseră sub gloanțe sau fuseseră năproscnic

bătuți, apoi intelectuali de toată mîna, foarte mulți membri ai micii burgheriei precomuniste, oameni mai vîrstnici care înduraseră, personal sau prin alii, tot ce a fost de indurat prin decesul că detinute, asasinate, lacomă spoliere, înjustiție și abuz de putere. Ca orestori în miez de noapte și ca disperații fără apel. Ca distrugere sistematică a tradiției de cultură în care crescuseră, cu valorile ei, cu naivitățile ei, cu nostalgile ei. Alți intelectuali, oameni de frunte, înzestrăți cu o notorietate pe care le-a confișcată asupratorii însăși, ca pe un rău necesar, dar care nu și vinduseră sufletul pentru folosirea lumii și dintre care unii și-au riscat statul social și însăși libertatea sau viața. Știm prea bine ce li s-a mai alăturat: tot ce se mai adună în asemenea cazuri, de maghi, de nu foarte multă minte, ai revoluției însăși, fanatici, extremiști cu o retorică inflăcărată și confuză, dacă nu de-o dreptă păgubitoare. Se poate altă? Nu, așa cum nu s-a putut fără prezența egenților puterii și a diversioniștilor ei, sau fără micii ofaceriști care ar fi avut ceva de vină din partea mulțimilor adunate la răstignirea lui Isus. Mai adăugați-i,

DESPRE PIATĂ

făcind gloată, pe simplii și zadarnicii gură-cască. Spun acestora în deplină responsabilitate, că să nu ne pomernim că nu știu care dintre regii magi, decăzut la rolul de purtător de verbe proaste, ne va acuza că suntem fie naivi, fie de rea-credință. Să se știe bine că nu suntem, și că nu avem cum fi, nici una, nici alta. Să că, din aceste ni puțin alte pricini, ni s-ar părea firesc să îl tratăm cu respect.

Pentru că, să fie împede, pornea definitorie, autentică și decisivă a Pieței Universității a fost, și va rămâne în timp, o elită morală și politică. Așa cum a fost imprejurarea acelei primăveri: cu felurile ei cuvintări, cu cîntecile ei, cu elaborate ritușuri ale nonviolentelor, cu radicalisme irreducibile, cu o feroare a unelui tinereții care cuprindea toate generațiile, cu un farmec nespus, acum puțin amar, cu neîmplinire și greu de împlinit fără

găduințe și speranțe cu otit mai întâi obtuz și mai ne.

Puterea n-a în acestea. Doamna din propriul lor meni politici de ce, mai moi să șan din dolarii și telurile tenebroase extremisme de c brutalizat v-oții roți, n-oții vrut reglementar și înțele politico simplu, mulțumit.

Fotografii din fotoarhiva Golani, de EMANUEL PÂRVU

EMIL CONSTANTINESCU

KILOMETRUL ZERO AL RENAȘTERII MORALE

La un an de zile de cînd Piața Universității a marcat locul geometric al speranței, ea ar putea reprezenta acum un simbol al disperării. Nimic sau aproape nimic din ce au vizat cel reuniri, în primăvara anului trecut, în perimetru el, nu s-a înălăturat.

Sentimentul fricăi, de care acel puțin strins în decembrie '89, în această piață și în alte piețe din cîteva orașe, au încercat să izbâvescă un întreg popor, a fost troptat reinstalat și multiplicat de frica zilei de milne, de foame, de somaj, de nesiguranță.

Poltologii care au construit scenarii bazate pe lipsa de cultură politică și morală a unui popor, pe care nu să-si stătă să-l califice "prout"; politicienii care au promis bunăstare, securitate socială și liniste, profită acum în "linistă" de credibilitatea cu care î-ai săz: specialiștii în dezinformare și manipulare din S.R.I., T.V. și presa affiliatedă puterii, care au instigat, compromis și dezbinat, pot fi toți satisfăcuți — au reușit!

S-a construit cu abilitate fațade democratice de tip occidental pentru vechile instituții comuniste și, atât timp cât responsabilitatea individuală și colectivă au fost complet eludate, sistemul pare de neinvins. Mai eficace decât sentimentul fricăi s-a inovațional sentimentul inutilității protestului și opoziției.

Și totuși nu este așa! Tactică astfel de eficace pe termen scurt este sorța execuției, pentru că se bazază pe

desconsiderarea individului, pe convingerea că toți pot fi mintiți, manevrați sau cumpărați.

Piața Universității, în ce a avut ea mai bun, a fost acel miraculos spațiu al renăsterii morale, tineri pentru care religia nu a existat și au descoperit credință; în care pensionarii dezamăgiți au regăsit un rost al vieții; în care intelectuali izolați în lumea cărtierelor sau laboratoarelor au descoperit strada și reacțiile ei spontane,

iar cei care trăind din grea nu au putut să-i înlătăru gravitație idoli; în care oameni singuri au realizat bucuria de a fi imprenău în jurul unui ideal.

Piața Universității nu este numai un loc în Europa, în România, în București. Ea este un loc în tot lumea. Este un spațiu peren al credinței în aspirațiile omului. Ea nu a fost, dar poate deveni un tribunal interior al conștiinței fiecărui. Nicăi reformă economică, nici un ajutor extern nu pot salva accusă săracă tură bogată, dacă

nu acceptăm că cei care au săvîrșit crimi să răspundă pentru faptele lor; că mulți care poartă încredere să înțeleagă și cu armele bune credința.

După un dezastru așa de mare nu putem reuși decât străinăt mai întâi acelăși dezastru în noi însăși.

Atunci Piața Universității va fi după un lung drum într-o altă Renaștere și într-un altul popor român.

ANIA

UNIVERSITĂȚII

CRETIA

... cu o demnitate să cu că a fost mai civilizată. El se înălță din toate puncte de vedere. Odată poroșă, în timp cea deoare, noi ne îngărcememorantului și din ale unor imagini care sunt ceea ce reprezintă. Cind nu ne-ați răfăcut că ne ignorăm și conferim în mod dictat și de război de rațiunea pur și simplu cu simbolice

sau, mai des, cu inferioare colomii și insulte. Totuși, într-un fel, ați avut dreptate să vă temeli și v-ați gîndit de timpuri la o lichidare nedemocratică. Da, acolo se petreceea ceea ce adevărat și care, adevărat fiind, dezmințea minciuna voastră, vechea minciună, obosită, dar încă nu chiar de tot. Pe de altă parte aveați de partea voastră un element spontan: ura populară față de acea adunare curată și confortabilă, descrisă și hulită ca jocnică adunătură. Da, ați avut de partea voastră pe cel care v-a votat și o să vă mai tot voteze: pe beneficiarii de toate rangurile ai stăpînirii ceaușiste, nouă mică și nu numai mică burghezie comunistică, procopșă fără nici un merit întrinsec alături de obediencia colectivă și foarte răspîndită și bine întreținută scatoagie, de către însuși acela pe care l-ați răsturnat și apoi l-ați omorât ca să vă sub-

stituiți lui sub diferite măști. S-a petrecut ceea ce și de neuitat: oameni în principiu liberali care își voiau lăzile înopol, ca să trăiesc netulburăți în năvărurile lor sau moarcă în siguranță unei bicișnicile garantate. În timp ce în Piața Universității bătea înima morii și rântă a unei lumi îndelung osuprute și împilate, plutea duhul celor care, în ceasurile de răscruce ale obștii, începînd cu Cimpia Libertății, au făcut fără și l-au dat un destin mai înalt.

Și astfel, după atîta dergust, vi s-a făcut trică. Și, văzind că fortele oficiale ale ordinii n-o prea scot la capăt, oricât să-și strădui, ați comis o dubă crimă: aceea de a folosi ca instrucție repressivă pe cel care fusese cîndva cel mai îndrăgit și mai nefratic opozent al lui Ceaușescu, cea mai chinuită pătură a muncitorum române, minerii, pe care, mințindu-i, l-ați determinat să se coboare pînă la una dintre cele mai neverosomile barbarii ale vremilor de acum: și, a doua, aceea de a scădea în orbă brutalitate și în moarte cea mai înaintată componentă revolutionară, după Timișoara, a societății românești, oricât de precară ar fi fost, după o jumătate

de secol de somavănicie, baza ei socială.

În 21-22 decembrie 1989 ați folosit mișcarea populară ca pe un alibi, iar cînd ați ajuns la putere, răbdînd cît ați răbdat și apoi nemaiîndînd, ați renegat propriul vostru alibi în legătură cu accesul vostru legîtum la putere.

Crescîu cum ați crescut, puternici pentru că nu aveați nici un scrupul și nici o indurăre, nu puteați suporta nici o formă de opozitie. Nu numai din motive pragmatice, ci de-a dreptul viscerale. Sila și disprețul vostru au fost sincere: tot ce vi se opune trebuie definit nu numai că antigovernamental, antistatal și chiar antinațional, ci trebuie rezisită așa cum îl rezisită voi, ca fosti răsfățați ai istoriei: ca fapta unei vermine sociale, a unor sișniști conspiratori întorși din întunericul abolit al trecutului. Din acest punct de vedere reacția voastră la Piața Universității, atît de pingătoare, este lipsită și râmîne incurabilă. Sînteti bolnavi de propria voastră istorie.

Pînă la un punct aveați dreptate: în răspîrniul oricărui evoluție firești, moja-

ritatea poporului este cu voi. Sînteti legătorii universali ai lui Ceaușescu. Si nu numai pentru că mincâm mult departe, din mină voastră, plină lui săracă. Ci pentru că, asemenea lui, nu vrei binele poporului, ci pe al puterii voastre. Si pentru că fugiți de adevăr, ceea ce este mult mai grav decît o simplă politică de mistificare. Că ați lichidat Piața Universității așa cum ați lichidat-o, adică într-un chip de neierat, este una. Însă că n-ați piecat o clipă urechea la adevărul ei esențial, că nu v-a băut înima la potosul ei inocent, vă consideră, într-o perspectivă lungă, dar nu foarte lungă, la deces politici. Nu în calitate de comuniști ori de fosti comuniști ori neocomuniști ori de cripto-comuniști. Nu sînteti demonii lui Dostoevski. Sînteti doar un rezidu inertial, un anamblu eterogen și neinspirat de tendințe, de ambii și de lăcomii, sprijiniti de tot ce e mai retrograd și mai opac în mult rântă societate românească.

Fie acestea rostile spre amintirea dreptă și curată a însemnatului fenomen politic care a fost Piața Universității. Si rostite cu aceeași înțimă și otunci.

FLORIN IARU

MARATONUL INOCENȚILOR

Nu știi dacă trebuie să mă min drese cu participarea mea la toate demonstrațiile anului 1990. Privite din acest intenționat aprilie, ele n-au făcut decât să hrăneze puterea la strigătul de revoltă al străzii. De altfel, acum, manifestările sunt mai rare și continu, val, aceea doză de pessimism care te macină pe dinăuntru.

Totuși, dacă e să fiu eliniștit pînă la capăt, nu am decit două motive de satisfacție: decembrie '89 și maratonul din Piața Universității. Invățăsem ceva, că și suficiență să fiu prezent, să fiu martor, să fiu eliniștit. Sîi am fost martor al blocării pietii. L-am audiat, în 22 aprilie, pe Dincă răgășind la megafon. Împreună cu cîțiva prieteni, am hotărî să veghem în noaptea de 23 spre 24 aprilie, dar frigul și obosiile m-au îndreptat încetitor, către cată, spre dimineață. Astfel am ratat acea "non-intervenție" polițienescă din zori, perioadă proprie de democrație originală, cind credeau curajul cu scut și baston.

Ei bine, de astunci, și și noapte, am ocupat ilegal carosabilul, am eliniștit, am scuturî și am aprins torțe din zăre, am măsurat strada după mijlocul noptii și, vrind-nevrind, am vorbit din balcon. Dacă mai e nevoie de un vinovat, domnul președinte îl să-mă prezăltă. S-au spus multe prostii, și adevărat, dar, mai tare decât orice negășită, a fost strigătul visceral anticomunist care-i chema pe români, secole.

Am fost martorul (Inocent?) al confruntării dintre pacifisti și violenți. Am să dau seama, doamnelor și domnilor, de toate cîte am făcut. Însă

m-am simțit solidar, după solitudinea celor 36 de ani de comunism. Acolo mi-am reînținut colegii de dubă și de Jilava precum și împușcajii vremurilor noastre. În anumite momente, ridicătorul efortului nostru avea o strălucire sublimă. Pentru că noi, (eu) credeam că acest popor nu mai poate fi mințit. Am avut dreptate. Puțin prea tîrziu.

Cind voi avea (dacă voi mai avea) ceva de povestit băhatul meu, eu, unul, îi voi putea spune împede și fără rușine că nu l-am vindut nimănui, nici măcar comunismului. S-ar putea să mă credă.

22 aprilie 1991, la un an de la inaugurarea Pieței Universității: demonstrație de forță, în trombă. În fondul cui?

ANA BLANDIANA

O PIATĂ DE DIMENSIUNEA ÎNTRREGII ȚĂRI

Piața Universității a fost unul dintre cele mai frumoase lucruri pe care le-am trăit. Sentimentul că nu ești singur, că s-a petrecut o miraculoasă selecție care i-a sărbătorit la un loc pe cei pe care-i căutați de mult, era extraordinar. Înțotdeauna mi s-a părut că moi există și altii ca mine pe pămînt, dar nu am cum să ajung la ei; deaci izvoră singurătatea. Si deodată, pe parcursul a 50 de zile, Piața Universității a reusit să ne descopere și să ne adune, convingindu-ne că singurătatea nu este fatală și că solidaritatea nu este imposibilă...

De aceea — indiferent de tot ce s-a întâmplat și indiferent de cite s-au mai

întâmplat — Piața Universității rămîne un eion care nu poate fi înfrînt. Dimpozițiv, el continuă să trăiescă și să se amplifice, germinând viața noastră conștiință civică. Felul în care ora dintre Colțea și Intercontinental, Teatrul Național și Arhitectură funcționează ca un spațiu magic, iradiant de fiecare dată cind temperatură politică și tensiunile sociale cresc, dovedește că el este locul geometric al unor idei și sentimente în expansiune, pe care reprezintă potecă cel mult să le aureoleze. De altfel, chiar simplul fapt că, imediat ce s-a format, guvernul de după 13-15 iunie a simțit nevoia să preciseze că nu are personalități compromise, că nu include membri ai nomenclaturii, dovedește că visul Pieței Universității era drept și legitim. Si chiar dacă, repetând ideea Pieței, cel de la putere nu face decât să le înginje cu ipocrizie, ei recunosc astfel, prin insuși ochii simulării, că ideile acelora sunt puternice și adevărate.

Pe lingă idei însă, acolo mai erau bucurie de a fi, în numele lor, împreună, sentimentul religios și umorul, cîntecelor și caricaturile, gesturile naivității și farmecul ludecător, poezia și spontaneitate. Am spus-o și otunci și o spun și acum: Piața Universității va continua să crească pînă în momentul în care va atinge dimensiunile întregii țări. N-o să poată să-i doresc României mult.

(După revista Decembrie nr. 2, 1991)

DESPRE „INTELLECTUALII” DE SERVICIU

Scrisoare deschisă domnului profesor DAN MARTIAN

Domnule profesor,

S-au spus și s-au scris felurite și consistente lucruri despre proporțiile atentatului săvârșit de sistemul comunist împotriva persoanei și a comunității umane. S-au rostit lucruri clare, categorice, despre assassinatul cultural comis de comunism și s-a pus în lumină raportul monstruos dintre dictatura „socialismului științific” și intelectualul veritabil. Dar mi se pare că un aspect foarte semnificativ pentru istoria intelectuală a acestei lumi de coșmar a fost, deocamdată, neglijat. E vorba de fenumenul pe care l-a numit „intelectualitatea” de serviciu, această secretă următoare a regimului comunist, precum și de raporturile ei cu ceea ce însemnat autentică rezistență intelectuală.

Elimpede că un asemenea fenomen necesită o analiză mult mai amplă, mult mai temeinică decât ar putea-o face (fie și numai din considerente de sprijin) scrisoarea de față. Ea nu poate, de aceea, pretinde să fie altceva decât expresia unei acute și urgente nevoi de precizare. Tin, cu alte cuvinte, să fie spuse, fie și incomplet, fie și insuficient dezvoltat, fie chiar și slăgăci, dar să fie spuse acum cîteva lucru despre „intelectualitatea” de serviciu.

■ „Colaboraționisti” și produsele „pure”

E bine să precizez de la început, domnule profesor, că nu suntem, ca adresant, decât un pretext, în măsură în care, după înțelegerea mea, reprezentanții categoriei cea mai semnificativă a acestelui „intelectual” diversă ca proveniență, formă și pondere, eu disting două categorii majore: „colaboraționisti” (achiziții) și produsele „pure”, fructele pepinierelor proprii a regimului. Diferențele sunt, desigur, considerabile. Dacă, pe de o parte, avem de-a face cu intelectuali autenți care au acceptat, sub o formă sau alta, achiziționarea și instrumentarea lor de către regim, cealaltă „aripă” ne înfățișează exemplarele „pure”, fabricate din capul locului de către și pentru regim. În comparație cu complexitatea primului caz (să ne gindim, de pildă, la un uriaș ingenunchiat, ca Gorki) trebuie să recunoaștem că „puritatea” expresată a celor din urmă pune în lumină mai clar, mai fără rest, fondul subiectului nostru. De aceea, domnule profesor, mi-am luat libertatea de a vă considera cel mai nimeni destinatar. În fond, dacă nu Dvs., cine? Profilul departamentului „intellectual” din cadrul secției de propagandă este bine marcat dar, la nivel individual, trebuie să ne resemnăm cu ceva care, dacă nu poate intruni trăsăturile portretului artistic, le însumează, în schimb, de minune pe cele ale portretului-robot. (Să ne înțorce, oare, aici detaliul biografic pe care îl constituie mai vechea Dvs., tentativă, ca și recentă recidivă, de a trece de la „sarcina” de doctrină la cea de om politic propriu-zis? Cum, însă, ați afirmat, înainte de alegeri, că nu așteptă decât să vă întoarceti la catedră, consider prima postură definitoare pentru Dvs.) Nu are, își convins, nici o importantă faptul că v-am cunoscut, ca student, în calitatea Dvs. de profesor la Facultatea de Istorie din București. Neavând, din punctul meu de vedere, Dvs. ce (pre)da și eu ce prim, n-a putut să nu poate fi vorba, cu nici un chip, între noi, de o relație magistrul-discipol. Să precizăm, deci, domnule profesor, cîteva lucruri în legătură cu dumneavoastră, „intellectualii” de serviciu.

■ Nemicul poreclit tot

Cine suntem, aşadar? Suntem cei care în „cea mai științific organizată dintr-o societate” ați îndeplinit o funcție de lux; ați fost „responsabili” cu gîndul, „insărcinat” cu „teoria”, ați „răspuns” de „satisfacerea celei mai înalte nevoi spirituale a omului” adică, desigur, ideologia comunismului. Așadar, intelectuali. Nu orice fel de intelectuali, nu doar în sens larg, social, ci în sensul ambicioz și

arogant al unui deținut special, de elită, de încredere, un club de intimi ai Adevarului, un set neprețuit de mici dar utili profetii fabricați în serie la Lomonosov pentru uzul curent „științific” al tărilor prietene. Într-un regim de pușcări aplicat gîndini libere (și, de atlea ori, gînditorilor), dumneavastră nu erați doar în afară de orice pericol, dar reprezentanți, fără jenă (și chiar cu foarte mult sir), „triumful gîndirii științifice”. Pe cît de științific erau ucise cultura, gîndirea liberă, intelectualitatea autentică însăși, pe cît de științific șimeticos se organiza aberația în „principii”, pe cît de științific funcționau fabricile morții (la propriu, da, la propriu), pe cît de „științifică” și „rationalistă” vă înfiora mediocritatea, labărindu-se peste deserțul rămas în constiție, în Academie sau în facultăți. Erați „intellectuali”.

Întrăcătările în livrea unei Puteri care tinea în lanțuri... intelectuali. În livrea unei Puteri care anatemiza cări, nume, gînduri și cuvinte, care măslua pe Eminescu și care mutase adeverăta școală românească la Gherla, la Aiud și la Canal. Puterea aceasta care internează, interzice și denigra tot ce era gînd, cuvint sau slovă liberă, vă luase „de sus”. Vă îmbrăcăse din cap (mai ales din cap) și pînă în picioare în haina nimicului poreclit tot. În schimb, trebuia să formulezi arătarea, mai grosolan sau mai rafinat, mai violent sau mai perfid. Aceasta vă era, în fond, menirea, slujba, prețul. Solidaritatea dintotdeauna care, dincolo de politică, geografie sau etnie, i-a făcut pe adevarători intelectuali compatrioți, nu doar dispăruse (căci, în ce vă privește, n-a putut exista niciodată) dar lăsase locul contrariului ei, adică unei furii „teoretice” exterminatoare, chiar dacă uneori subtil formulate. Deveneai, astfel, în realitate, un antîd împotriva intelectualului în genere, împrumutindu-l, însă, perfid, înfățișarea, aparentele, semnalamentele exterioare. Din această supremă înjosire, din această supremă abdicare v-ați clădit desătăcunea tuturor ambiciozilor. Așa, în schimbul umilinței de-a fi mereu și întru totul de serviciu și de a avea creierul stampilat, aici deveniți „știitori”. „Știitori” totali, intelegeai totul, explicai totul, „prelucrai” totul, justificai totul. Nu erați intelectice. Erați profesori de adevar și de valori, oracolele de „teorie și practică revoluționară”, erați maestrii unei Wissenschaft der Absoluten tradusă în rusește și așezată cum se cunvenea, cu capul în sus, erați singurii care prîncepeau ce nu pricepeau Hegel. Mai presus de toate, stiai și hotărăi ce și cît trebuia să pricepem noi, ceilalți, laici. Ne împărtăseam, în raiul „științific” calculate, din obligatorul dumneavoastră Absolut.

■ Secușii schingiuiau trupuri iar dumneavoastră schingiuiau adevăruri

Erați, sper că ați înțeles măcar între timp, organizatorii „științifici” ai minciunii la nivel „discursului teoretic”. Secușii schingiuiau trupuri iar dumneavoastră schingiuiau, cu înfățișare hâmnicie, adevăruri. Nu, desigur, nu curgea singe deloc prin bibliotecile la care „aveați acces”. Paginile cursurilor, tratatelor, doctoratelor, broșurilor erau albe-albe și netede. Alți, mereu alții erau din ce în ce mai murdar pe mîni. Dumneavoastră, „teoreticienii”, cavalerii neprînhăti ai „principiilor”, le Inventariati (selectiv și pe ascuns) „greșelile”, „devierile”, „exagerările”. Dar în laboratoarele doctrinei, acolo unde „tezaurul gîndirii marxiste deschise se îmbogățea neconținut”, acolo totul era antisепtic. Acolo „știința” steriliza, fără greș, creiere, constiție, destine. Acolo cadavrele nu mai erau decât cifre prea puțin importante, condamnate la umiliște teoretică la concretului, a particularului, a trećătorului. Încrucișați în voie spade cu adversari de pae, îi străpungeați abili, fără să curgă singe. Îi disecați temeinic și îi așezați apoi, triumfatori și dialectici, în rafturile pentru care aveați, de mult și de-a gata, „necesare” etichete. Erați, într-adevar, nevinovați, pentru că ați rămas în totdeauna dincolo, în afara lărimului pe care se judecă soarta dramatică a intelectualului autentic, dim-

preună cu „vinovățile” sale. Cu nume și cu haină de furat; jucăți doar un vulgar vodevîl, calchiat penibil și grotesc după drama cea adevarătoare. Iar judecata rezervată celor adevarători, celor ei-însăși, nu vă poate condamna, pentru că nu vă poate lua în seamă.

■ Profesorul de „utopie” devine profesor de crimă

Există „vinovății” intelectuale, fără de care, în fond, istoria spirituală a umanității ar avea o configurație mult mai puțin dramatică dar, probabil, și mult mai puțin fertilă. Astfel de „vinovăți” au fost Utopiile, de la Platon la Marx, și astfel de „vinovăți” au fost, într-un exemplu, sofistii antichității grecști. Nu aveți, însă, nimic comun cu acest fel de „vinovăție” (cum nu aveți cu istoria spiritualului, în general), chiar dacă, prea superficiali și dezorientați, v-am putut uneori socotii gardienii fascinanți ai unei Utopii sau soliști ai zilelor noastre. Pentru că, între ceea ce a însemnat Utopie și sofistica în istoria culturii și ceea ce a fost „utopismul” și „sofistica” gînditorilor autorizați ai partidelor comuniste există o enormă, decisivă diferență. Este însă diferența între intelectuali autenți, adică, părășii unei aventuri specifice spiritului, totdeauna bogată în riscuri și forme de sacrificiu, și „intelectuali” de serviciu care ați fost, mereu la adăpost, în dosul lui Marx și - vă - al bastonelor polițienești. Utopiile și sofistica au fost forme de curaj intelectual; ceea ce ați făcut - forme de lasitate. Cind un Platon sau un Marx își „predau” Utopia, cind sofistii lumii grecști înfruntă Atena și își „predau” arta de a convinge de orice sau de a pună la îndolaș totul, ei o fac cu riscuri și răspunderi întregi în fața contemporanilor și în fața spiritului, o fac în clădu și nicidcum în slujba vreunei lumești stăpini.

Sofistii antici zdruncau credințe și cetății, vinzând gașinoase îscușințe, dar își asumată riscul replicii unui Socrate on al batjocurii unui Aristofan. Pe lîngă acești tehnicieni ai răstămăcîrii care provoaca și susțin dueluri reale fără a și sprînji sofismele cu bila, arătarea sau cătușa, ideologii de serviciu ai fizitului nostru secol nu mai sint decât simpli șarla-tanii care buzunăresc nestincheriți adversari legali și cu călușul în gură. Părintii tuturor Utopiilor au comis, poate, păcatul intelectual de a imagina închisorii viitoare, dar niciodată îsașitatea de a nu le observa sau de a le justifica „științific” pe cele din vremea lor. Cind, însă, „utopia” devine decret și cind, în numele și sub numele acestor „utopi”, se comit cele mai palpabile și maijosnice îlhări împotriva vieții și spiritului, profesorul de „utopie” devine profesor de crimă. Utopia a fost a lui Marx. Dumneavoastră vă revine doar minciuna, doar caricatura, de măsura propriei statut. Căci nu ați fost decât agenți plătiți ai poliției gîndului, vătăli ai „filosofiei” și „științei” și, la urma urmelor, doar bieți „profesori” de impostură intelectuală.

■ Ce ați dat, ce ați lăsat în urmă?

Un jalnic simulacru, cît loată viață pe care ați trăit-o. Opera? Nică nu s-ar fi putut. A fost, desigur, loc pentru o autentică evenitură intelectuală, chiar în marginea marșului. O aventură esuată, poate, și ea, dar cu atât mai dramatică, decât cu atât mai respectabilă. Dar un Gramsci, un Lukacs, un Althusser au fost, la rîndul lor, cu totul altceva. Într-unul ca ei și unul ca dumneavoastră e o diferență de mare ca, de pildă, între Che Guevara și un prim-secretar de Călărași. Este exact diferența între luptătorul nesupus decât propriilor sale erori și politrucul (oricât deșteful) supus cîtă plătește mai bine ambisiile. Discipoli? Poate doar o altă generație de lachei ai „filosofiei” prin ordin, alti ideologi de serviciu, alti băieți îșteți care știau să minușască, hamică și nerușinări, „conceptele” pe la învățămîntul politic sau prin paginile publicațiilor „științifice”. Aceiași experti în știință nimicului, aceiași dresaj în concepționalizarea minciună. În rest, se profilează

zero-ul. Încercă să comparați. În istoria intelectuală a secolului nostru, un singur discipol al lui Nae Ionescu - Mircea Eliade, ca să vă propun încă un nume „drag” - cu toată „producia” de 70 de ani de la Lomonosovul „filosofic” și veți trage, poate, anumite concluzii. Sau încercă să vedeli ce înseamnă azi, în cultura română, discipolii lui Noica, în comparație cu propagandistii „științifici” pe care i-ai „format” și veți admite, sper, că e mai bine să abandonăm subiectul.

■ Despre arroganță zeroului sau despre profesorul fără obiect

In ce vă privește personal, domnule profesor, mă tem că vă pindește o ultimă dar mult prea periculoasă formă de autoînselare. Anume iluzia că nu v-ați fi numărat printre acești ei despre care am pomenit cîte ceva, sau măcar că n-ați fi fost doar atî. Căci, e drept (dar cu atît mai trist), atî fost suficient de rafinat pentru a nu-l trata prea de sus pe Hegel (cel puțin de la o vreme încolo) sau pentru a sesiza pericolele (intelectuale) pe care le prezintă dictatura unor anumite „științe”. E mai mult decât probabil că, din aceste motive (ca și, poate, altfel, mai mărunte) refuzul să vă recunoașteți în sumarul portret schită de mine mai sus. Dar nu e, din păcate, deci o consecință a reflexelor sofistic (și sofisticate) care, dobândite în ani, v-au asigurat apărata „supraviețuire” în pian intelectual și în planul, mai vast, al conștiinței. Căci, în fond, dincolo de cochetările golase ale formei, dincolo de nuanțele esențiale, aici ratat de mult (și, de atunci, întruna) statutul de autentic intelectual, pe potrivă - îmi place să cred - aspirațiilor și aptitudinilor inițiale. Ali ratat statutul de intelectual și poate chiar mai mult decât atî. Căci nu doar de la un astfel de statut abdică, nu doar de la orice profesorat și de la orice știință, a-ți cind legitimele teoretice crimi, repetind la nesfîrșit (oricât de ingenios reformulate) searbele buchii sanctificate prin spălarea creierelor, ci chiar de la statutul de om, în plinătatea spirituală a termenului. Cind aspirațiile se degradează în ambii și aptitudinile în marfa, posibilul intelectual rămîne doar un om de serviciu „științific-ideologic” iar omul-însuși, omul-pur și simplu devine doar un „tovărăș” cu inalte „răspunderi științifice”.

Dacă aș fi fost convins că ați făcut, între timp, un miraculos popas de conștiință în marginea celor ce vă său (și nu său) întîmplă peste ani, vă asigur că n-aș fi rostit îndeosebi acestea, ci aș fi așteptat să le rostri Dvs. însivă. Dar, îată, din nefericire, „semnele vremii” ne arată cu totul altceva, și anume că ori nu ați înțeles, ori sunteți convins că nu vom înțelege, niciodată, noi. Și atunci se simte nevoia (poate nu dintr-înțele mai generoase, admit) cîtorva rînduri despre arroganța zeroului sau despre profesorul fără obiect. Căci, din nou, mai abîl, mai arogan, mai cincic, mai nerușinător, personalul „intellectual” de serviciu ne dă lecții de orice și, în fond, de nimic.

■ Intelectuali de sacrificiu și „intellectuali” de serviciu

E bine, deci, să stii (sau, mai precis, să vă spună) că degeaba ați închis, ați interzis, ați defămat, că, într-un cuvînt, degeaba ați mintit totă viață. Știm încă să deosebim între cultură și propagandă, între prestigiu și obrăznice, între intelepciune și vicienie, între sinceritate și cinism, între știință și „socialism științific”. Între intelectuali de sacrificiu și „intellectuali” de serviciu. Și e bine să stii că între neșăparea celor care vă au votat doar ca pe un „om de-al lui Iliescu” (dar care nu vor putea niciodată să vă confere prin vot și calitatea de intelectual autentic) și disprețul celor care gîndesc asemenea mie, nu mai puteți. Într-ochipă decât un faliment înzorzonat.

Recunoști, domnule profesor, că rîndurile mele le lipsește mîna, și acest lucru mă doare. Mai mult decât atî, nu mă pot ridica nici la acea generozitate a gîndului cu care un Noica vă salvează pe toti, dîndu-vă, pe neșăptele, un rost în lume. Poate din aceste motive sunteți să trebuiți mai bine ambițiile. Discipoli? Poate doar o altă generație de lachei ai „filosofiei” prin ordin, alti ideologi de serviciu, alti băieți îșteți care știau să minușască, hamică și nerușinări, „conceptele” pe la învățămîntul politic sau prin paginile publicațiilor „științifice”. Aceiași experti în știință nimicului, aceiași dresaj în concepționalizarea minciună. În rest, se profilează

CRIN ANTONESCU

„Un lider politic fără statură morală nu poate avea credibilitate”

Peter Bányai: Ați sosit în București împreună cu deputații R.P.R. din grupul „Gaullisme et progrès” pentru un simpozion despre proiectul de Constituție al României.

Dinu Zamfirescu: A avut loc o dezbatere, cu un public foarte redus, datorită unor deficiențe organizatorice. Inițiativa a avut intenții nobile, dar nu stiu dacă și-a atins scopul. Am avut senzația că discutăm între noi despre niște lucruri despre care aveam cam aceeași părere. Telul nostru a fost să atragem atenția asupra gravitației problemei Constituției.

P.B.: Am avut senzația că între poziția reprezentanților Partidului Liberal (în special cea a domnului Dan Lăzărescu) și poziția dumneavoastră cu privire la această Constituție, a existat o diferență. Poziția domnului Dan Lăzărescu era că aceasta este o Constituție acceptabilă, cu multe greșeli, iar poziția dumneavoastră era, în esență, că se propune un proiect de neacceptat, nedemocratic.

D.Z.: Am avut discuții îndelungate cu francezii în această privință; din punct de vedere practic, am căzut totuși de acord că actualul proiect nu poate fi respins de plin, integral, ci, prin amendamente, dar, amendamente, ca să spun așa, fundamentale, înlocuind articole și introducând alte articole, structura actualului lor antiproiect putind fi schimbată. Am un punct de vedere divergent față de cel al lui Dan Lăzărescu, care a lăsat unul dintre autorii acestui antiproiect, pentru că el crede că orice efort este inutilul mașinii de vot care există în Adunarea Constituantă, mașină de vot care anulează orice vot al opoziției și că lupta ar fi inutilă. Eu cred, dimpotrivă, că nu este inutilă, și că, eventual, printr-un apel la rațiune, anumiți membri ai F.S.N.-ului pot fi aduși la realitate, demonstrându-li-se că nu au dreptate, că acest antiproiect nu este perfect, întrucât el își dorește să dea impresia că schimbă niște structuri vechi; dar, până și forma lui este după tipicul comunista.

P.B.: Și mai e și stufoas.

D.Z.: Tocmai, este stufoas. Sunt o serie întreagă de articole, foarte multe de altfel, care nu și găsesc rostul într-o Constituție, ci în Codul Familiiei, în Codul Muncii, în cu totul alte legiștări. Pe urmă, se mai remarcă un ton declarativ, total inutil, ca și cum ai lîne un discurs în Constituție. Or, noțiunile constitutionale trebuie să fie niște noțiuni precise și clare, în primul rînd, pentru a fi înțelese de toată lumea.

P.B.: În ceea ce privește, să zicem, diagnosticarea situației, eu îl dau doar de dreptate domnului Lăzărescu. Pentru că acest Parlament, cu oamenii pe care îl are, e gata să voteze orice lege. întrebarea este: dacă aceasta este situația, își are rost în Parlament prezența opoziției? Cind nici una din lăzăreni ei esențiale nu este lăsată în seamă? Iar punctele de vedere ale opoziției nu devin suficient de cunoscute de opinia publică, în primul rînd din cauza Televiziunii.

D.Z.: Există două opinii în privința asta: prima ar fi ceea că nu are rost să mai rămînă într-un asemenea parlament, pentru că majoritatea își impune integră părerile, alături că tolăci merită un efort, pentru a încerca să schimbe părerea. Cred că ambele opinii sunt valabile. A nu participa deloc la un moment dat, cind se iau decizii grave, cred că este necesar. Dar poate electoratul român încă nu înțelege această retragere. În privința rămînerii în Parlament s-a constatat

Interviu cu DINU ZAMFIRESCU realizat de Peter Bányai

că, uneori, prin anumite presiuni care se pot face asupra majorității parlamentare, se ajunge ca această majoritate să își retragă anumite proiecte sau părți din proiecte, ajungindu-se la un compromis acceptabil pentru toată lumea. Deci, vorbind de un stat de drept către care ar trebui să ne îndreptăm, către o democrație, normal este, chiar dacă opoziția este mult minoritară, să rămînă în Parlament. Bineînțeles, de la caz la caz, lucrurile pot evoluva foarte mult. Spre exemplu, parlamentarii opoziției, după mine, votează foarte rar împotriva unor proiecte ale guvernului. Sau de foarte rare inițiative parlamentare. Nici nu stiu dacă au depus. Stiu că amendamentele au fost de mai multe ori apărate cu multă îndirire și în foarte puține cazuri, datorită majorității zdoritoare a Frontului, s-a reușit să fie impuse.

P.B.: Din punctul acesta de vedere, U.D.M.R.-ul este într-o situație foarte specială. Există o presiune destul de puternică din partea electoratului nostru, care este profund nemulțumit de grupul său parlamentar. Și atunci întrebă pentru ce mai lăsă ei parte la elaborarea unei Constituții care printre altele prevede desființarea partidelor pe bază etnică, și spune: „Învățămîntul în România se desfășoară în limba română” deci, practic, se prevede desființarea din principiu a învățămîntului în limba minorităților. Avem o poziție destul de delicată. Va trebui luată o decizie.

D.Z.: Da. Va trebui luată o decizie, dar cred că întreaga opoziție ar trebui să fie unită în privința acestor decizii care sunt continute în proiectul de lege sau anleproiectul de lege și care sunt de-a dreptul scandalioase. În privința U.D.M.R.-ului, stiu este că au existat și în trecut, în regimul democratic din România, unul sau mai multe partide maghiare – după cum erau și partide ale germanilor, evreilor – și că învățămîntul era posibil în limba maternă.

P.B.: Cind se vorbește despre unitatea opoziției, mie mi se pare necesară nu numai unirea opoziției din Parlament, ci și a celei extraparlamentare cu cea parlamentară. Din păcate, există un fel de neîncredere, o suspiciune reciprocă.

D.Z.: Este ca un fel de respingere, mai degrabă, a unui organism străin. Este o respingere reciprocă. Motivul îi alătură în existență unor complexe pe care le au în special parlamentarii față de opoziția extraparlamentară, reprezentată mai degrabă de grupuri de intelectuali. Deci, un complex de inferioritate pe deosebire, opoziția parlamentară simțind că acești intelectuali le sunt într-un fel superiori, sub un anumit aspect cultural; dar, în același timp apare și un complex de superioritate, subînțelegindu-se: „noi suntem cei care facem politica”. Or, cred că este eroare. Bineînțeles că ar trebui, mai ales că această problemă este deosebit de importantă, ca ambele opoziții să fie unite, să lupte împreună pentru introducerea sau realizarea unei Constituții democratice în România.

P.B.: În presa de opoziție, cred că se acordă un spațiu mult prea amplu criticii puterii, care este desigur necesar, dar există prea puțin „simț autocritic”. Acum, problema noastră principală este de a înțelege cum este posibil ca, după aproape un an de la alegeri, opoziția să fie altă de divi-

zată. Cum este posibil ca această Convenție Democrată, atât de liriză încheiată, să nu funcționeze încă. Și noi în propria noastră presă de partid sau în cea din afară partidelor ne ocupăm foarte puțin de slăbiciunile noastre și mai mult de slăbiciunile sistemului împotriva căruia luptăm.

D.Z.: Nu stiu dacă actuala opinie publică românească ar putea percepe la adevărata valoare o eventuală autocritică pe care și-ar face-o un partid sau altul, sau opoziția în mod global. Presa de opoziție nu vine întotdeauna cu soluții constructive, clare, adică soluții de alternativă. Sunt o serie de articole pe care mărele public le înțelege mai greu. Va trebui elaborată o strategie a informării, o strategie a comunicării care, din păcate, nu există în presa de partid. Excepție, într-o oarecare măsură, facind ziarul Dreptatea. În prezent, această presă nu a reflectat niște propuneri constructive clare. Totodată, există un spirit de incomunicabilitate quasi-generală, pentru că nu se face comunicarea suficient de bine între conducerile partidelor și masa membrilor, a simpatizanților, a opiniei publice. Ea nu cunoaște anumite lucruri, dacă nu sunt clar exprimate.

P.B.: În propaganda opoziției apar foarte des lozinci și articole împotriva comunismului. Eu cred că în România, de vreo 20-25 de ani, comunismul, în sensul ideologic al cuvintului, nu există. Există însă un fel de Mafie. La ora actuală, această Mafie încearcă, și deocamdată reușește, să păstreze puterea, dar ideologia ei mi se pare mult mai apropiată de național-socialism sau chiar de fascism. Se acordă foarte puțină atenție acestui aspect.

D.Z.: Este întru totul adevărat, dar să nu uităm că sub paravaniul comunismului acești demagogii s-au menținut la putere mulți ani, folosind ca armă ideologia marxist-leninistă, iar astăzi își susțin, de fapt, la un fel de fascism deghișat, la un fel de supranationalism pe care le găsim în ideologia legionară de la noi, din scurta guvernare legionară-antonesciană din 1941. A propos de această confuzie ideologică, mi se pare gravă această campanie excesivă de reabilitare a lui Antonescu. Evident, condamnarea lui ca fascist, trădător etc. a fost o crimă. Dar de aici și pînă la-l face cel mai mare patriot, care niciodată n-a greșit... Acum se creează un cult al personalității lui Antonescu ca un instrument de propagandă împotriva regelui. S-a ajuns la o mulțime de articole în care acul de la 23 august, care este un act pozitiv și în care regele a avut un rol decisiv, să fie prezentat ca un fel de act de trădare națională.

P.B.: În această privință, actuala putere continuă practica lui Ceaușescu.

D.Z.: Asistăm, din păcate, la o diversiune care există și în celelalte ţări, forțe socialiste, dar acolo cu efecte mai puțin grave. După 40 de ani de minciuni primitive, foarte simplificatoare, mulțoameni – din păcate chiar și zare – încearcă să rescrie istoria, schimbînd doar semnul plus cu semnul minus. Toți cei injurați de comuniști devin eroi naționali, iar cine a fost vreodată lăudat de comuniști devine automat trădător de neam. În general, lucrurile se prezintă simplist. Foarte puțini oameni de stat au fost de-a lungul istoriei niște eroi sau niște trădători. Această vizină a opoziției o regăsește foarte des în publicații din țară. Este adevărat că România a avut ghinionul ca în ultimii

25 de ani să fie dominată de un monstru, dar este o excepție. În general, însă, celebrele figuri ale istoriei sunt niște personalități complexe, cu merite și defecte.

P.B.: Și eu cred că în România vizinăa asupra istoriei a fost alterată. A existat un lung sir de dictaturi care au impuls paternismul.

D.Z.: Oamenii așteaptă totul de la un tătic, pe care și-l doresc bun, nu-i aşa? Un tătic care să le dea, să-i ocrotească. Numai că în felul acesta societatea românească a pierdut spiritul de initiativă, de auto-determinare care li este propriu omului rațional.

P.B.: Sinteti liberal. Aveți însă o mentalitate esențialmente diferită de cea a P.N.L.-ului actual, mai europeană, mai realistă, mai dinamică. Ați adresat critici P.N.L.-ului, dar spuneți că aceste probleme nu trebuie să se rezolve nici prin scizune, nici prin demisiile. Este necesar ca în România să existe un partid liberal, dar P.N.L.-ul actual e în declin. Are foarte puțini intelectuali de virf. Este evident că acest partid străbate o criză. Care ar fi ieșirea?

D.Z.: Conducerea P.N.L. ar trebui convinsă, în primul rînd, să își elaboreze o strategie, care nu există în momentul de față. Apoi, ar trebui să încearcă să-și reimprospăteze cadrele, să atragă tineretul și pe intelectuali, care constituie singura bogăție a unui organism politic. Ideea liberală a avut o tradiție de pragmatism încă de la constituire. Deci, nu în astă constă problema, ci în lipsa de oameni, care, după părerea mea, uneori sunt considerați ca prea virtnici, deși au experiență și calități incontestabile, dar ar trebui să înceapă să formeze urmării care să le ia locul căci mai grabnic, pentru că o formă politică nu se face de pe arie de milie... Adoptînd o strategie, anumite atitudini, recurgînd la anumite acțiuni (acțiunea este întotdeauna polanțatoare de persoane, de energii) s-ar putea croi ziua de milie. În prezent, P.N.L. este parcă șovâlitor și, în acest fel, este percepțul ca fiind destul de complezent față de actuala putere. În fond, această complezentă nu este reală, dar perceptia ei există, datorită slăbiciunilor, absenței spiritului de relație, de dialog, cu o opinie publică încă insuficient formată.

P.B.: Criticile pe care le-am formulat la adresa P.N.L. sunt mai mult sau mai puțin adevărate pentru toată opoziția. Pe scurt: noi suntem niște amatori, cei de la putere sunt niște profesioniști. Noi ne alegem pe cei care sunt pe criterii morale, ceea ce la prima vedere pare absolut corect. Cine că a suferit, că de curat a fost, că de curajos a fost în luptă împotriva comunismului în perioada „illegalității”. Din păcate, acești oameni nu sunt neapărat buni politicieni, buni organizaitori. Astă este valabil și pentru U.D.M.R., și pentru P.N.T.-c.d. și pentru Alianța Civica.

D.Z.: Părerea mea este, totuși, că trebuie să existe o statură morală pentru un lider politic. Un lider politic lără statură morală nu poate avea credibilitate.

DESPRE DEMONI MAI VECHI SAU MAI NOI

Dialog cu filosoful
ALAIN FINKIELKRAUT
realizat de BOGDAN GHIU

ALAIN FINKIELKRAUT este un nume ce abia urmează să îl introducă în „piata ideilor” de la noi. Face parte, alături de Bernard-Henri Lévy, Luc Ferry ori André Comte-Sponville, din nouă generație de filosofi francezi. Dintre cărțile pe care le-a publicat, amintim următoarele titluri (în traducere): Noua dezordine amoroasă (1977), La colțul străzii, aventura (1979), Evreul imaginar (1980), Micul fictionar ilustrat (1981), Viitorul unei negații (1982), Dezaprobarea lui Israel (1983), Intelepciunea iubirii (1984), Infringerea gîndirii (1987), Memoria vânătorului (1989). Despre crîme împotriva umanității (1989). Oferim, ca memento, două citate din carteapărută în 1987: „Termenul de cultură are azi două semnificații. Cea dintâi afiră o eminență vieții prin gîndire (la vie avec la pensée); cea de-a doua o recuză pe cîea dintâi: de la gesturile cele mai elementare și pînă la mariile creații ale spiritului, oare nu totul este cultură? De ce, atunci, s-o privilegiem pe una în detrimentul celeilalte, de ce să privilegiem viața prin gîndire în defavoarea artei tricotajului, a mestecării betelului sau a ancestralei obișnuințe de a muia o felie de pînă unsă gros cu unt în cafeaua cu lapte, la micul dejun? Nefinișat în cultură. Desigur, nimănî nu și mai scoate pistolul cînd aude acestcuvînt. Dar sint din ce în ce mai mulți cei care, auzind cuvîntul „gîndire”, își scot cultura” (pp. 11-12).

Si: „Geniul național suprimă în același timp individul (înghîtit de grupul său de origine) și umanitatea (divizată în esențe fixe, înghețate, pulverizată într-o multitudine de personalități etnice închise în sine). Si dacă negarea individului produce o putere nelimitată, din dislocarea speciei umane la naștere războiul total. Altfel spus, nimic nu poate opri un stat îmbătat de propriul Volkgeist, nici un obstacol etnic nu-i mai stă în cale: privați de existență proprie, dată afară din propriul lor lumen interior, supuși acestui tip de stat nu mai pot revendica niciun fel de drepturi și, din moment ce dușmanii lui nu fac parte din aceeași specie, nu există nici un motiv să îl se aplice reguli umanitare. Adversarii încetează de a mai fi semeni, conflictul ce îl opune este purificat de orice limitare” (p. 62).

Profitînd de prezența la București a domnului Alain Finkielkraut, cu ocazia zilei dedicate României, în direct, de postul de radio FRANCE-CULTURE, ca și de amabilitatea cu care a răspuns solicitării revistei noastre, am realizat scurtul interviu ce urmează. Acesta nu ar fi fost, totuși, posibil, fără ajutorul generos al doamnei Chantal Colleu-Dumond, consilierul cultural al Ambasadei Franței la București.

• COMUNISMUL ESTE PIATRA, ESTE CENUȘUL

BOGDAN GHIU: Domnule Finkielkraut, în scurtul interval de timp de cînd vă aflați la București, ce ați reușit să vedeti efectiv din ceea ce suntem?

ALAIN FINKIELKRAUT: Chiar dvs. ați subliniat că mă aflu aici de foarte puțin timp, nu aș vrea să fiu turistul arăgan...

B.G.: ... numai exact ce se vede...

A.F.: ... care ridică prea brusc particularul la general... Am avut șansa să-i întîlnesc ieri pe d-l Pleșu, pe d-nă Andreescu, Liiceanu, cu care am avut scurte conversații. Deci în primul rînd am văzut oameni. Am văzut apoi, puțin, orașul. Ceea ce se vede e... că e bine pentru un francez să călătorească în România, să poarte astfel de discuții, pentru că, în Franță, am trecut de la un entuziasm excesiv, lipsit de orice control, provocat de imagini, la o severitate pe care o consider, de altfel, cu totul legitimă, pentru că a fost trist să vezi o țară ieșind nu din minciuna comunismului, ci din comunism pe căile minciunii.

Dar este, în același timp, o severitate exagerată. Impresia mea e că, aici, comunismul a lăsat urme durabile. Comunismul e piatra, e cenușul. Pentru a ieși din piatra comunismului, din cenușul, va trebui mult, mult timp. Nu este o paranteză ce se inchide așa, îlîresc, din clipă cînd regimul a fost schimbat. Într-un anume sens se poate spune că da, regimul a fost schimbat, dar Bucureștiul este un oraș sumbru, un oraș mort în timpul nopții, toate sint la locul lor, exact ca înainte, nemisurate. Am cunoscut, în timpul perioadei totalitare sau posttotalitare, și alte orașe, precum Praga - peste tot e la fel, cu un plus de mizerie la București. Cenușul produs de comunism a fost lăsat moștenire celor ce vin. Sîntîn obligații să luptă cu acest cenuș ce nu poate fi sters atît de ușor. Trebuie să simțim, desigur, modesti, să ne gîndim că astă va dura mult, dar în același timp este împedite că atmosfera să schimbe, teroarea îngrozitoare ce domnea sub Ceausescu a dispărut. Am putut să citeșc ziarul dumneavoastră, am văzut și multe alte zare, d-l Pleșu mi-a vorbit, într-un mod foarte amuzant, tipic pentru Europa de Est, de problemele hîrtiei... Numai Europa de Est poate produce astfel de paradoxuri comice. Am văzut manifestația de ieri, care să-a desfășurat normal, calm, erau mulți oameni, dar un foarte mic cordon de polițiști. Deci este clar că atmosfera nu mai este deloc aceeași. Iată, pe scurt, sentimentele contradictorii pe care le-am încercat într-o zi și jumătate.

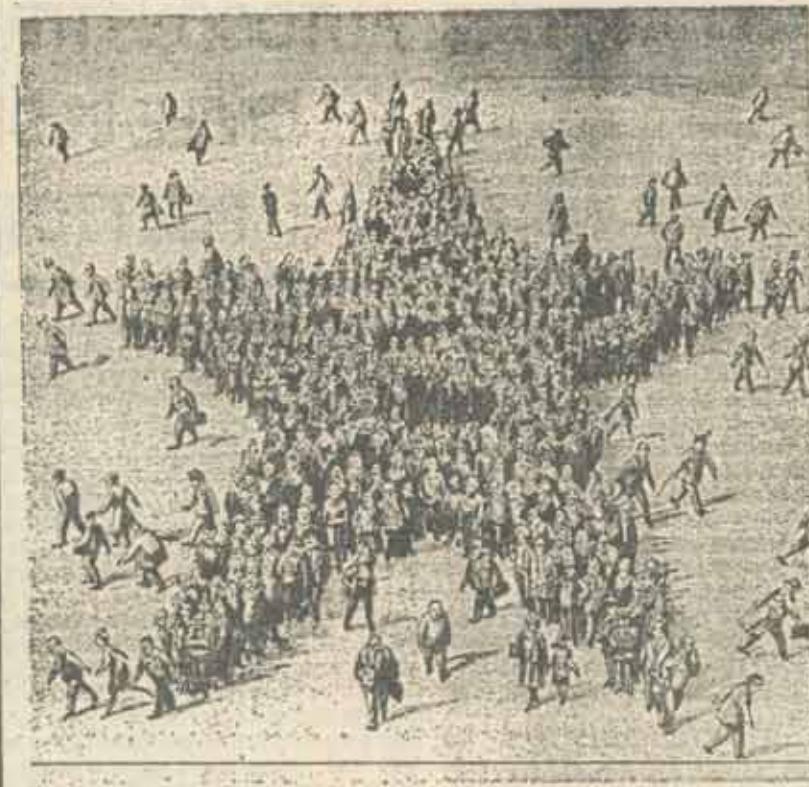
• NU MAI DĂM LECTII DE MARXISM VICTIMELOR MARXISMULUI, DAR NE E TEAMĂ DE ELE

B.G.: Eu am început să pun un mare preț pe perspectiva bunului turist. Este important ce se vede într-un interval foarte scurt de timp, pentru că este foarte posibil să fie exact ceea ce contează cu adevărat.

Credet că Occidental, pe cale, acum, de a-și desăvîrși propria lumen integrare, este pregătit să devină vecin cu acest Est atât de frămîntat?

A.F.: Balcanii, în Estul cel agitat, prezintă o frămîntare în plus. Balcanii au constituit dîntotdeauna o dificultate pentru Europa.

Cred că, în lumea intelectuală ce puțin, există cu adevărat o alenție ce merge uneori pînă la snobism. În multă vreme de cînd lumea intelectuală și-a schimbat poziția în privința Europei, de cînd intelectualii francezi - mă rog, cea mai mare parte a lor - au

lăsat deoparte orice arroganță politică, incetînd să dea victimelor marxismului lecții de marxism. Acum există, așa cum spuneam, o foarte mare atenție. Poți fi mirat văzînd că aici capitalismul european nu este deloc prezent. Capitalismul, altfel mereu în căutarea de piele, deși vede că aici se deschid perspective gigantice, iată că, totuși, nu reacționează. Nu am văzut creîndu-se restaurante cu capitaluri franceze, germane ori americane, nu își fac apariția noi uzine; este, deci, o perioadă de aşteptare, de observație, se simte că marii și micii capitaliști le este încă frică. Se menține, prin urmare, un fel de decajă între intelectualii avizii, în ciuda a tot ce se întimplă, după ceea ce se întimplă în partea voastră de Europa, și capitaliști, și chiar oameni politici, mult mai prudenti. La aceasta se adaugă și teama Europei occidentale de o imigrare masivă din Est. Democrația incipientă nu poate rezolva problemele pe care socialismul le-a lăsat moștenire; e normal, deci, ca mulți oameni să îl tentă să vină în Franță, în Occident, pentru a-și schimba condițiile de viață și perspectivele pentru copiii lor.

B.G.: Credet că situația din Est constituie o provocare, să zicem, intelectuală, autointerrogativă, pentru democrații occidentale? Ce probleme interne pune Estul, acum, Vestului?

A.F.: Cred că, într-adevăr, democrații ar trebui să se autointerrogheze: cum se face că am putut lăsa că lucrurile să ajungă pînă aici? Există o culpabilitate foarte puternică a unei întregi părți a Europei, ce a preferat să se inchidă în prosperitate și amnezie. O indiferență totală, care a lăsat niște țări să cadă într-o mizerie absolută, morală și materială. Cum să nu îl socal, scos din indiferență cînd vezi niște țări al căror destin îl-ai putea avea și tu? Căci și în țările care în anii '30 făceau parte din aceeași Europa, Europa galantă a lui Paul Morand, și care s-au îndepărtat de noi. A fost o greșeală a Europei, o greșeală pe care țările Europei îl împart în mod egal. Asta pe de o parte.

Pe de altă parte, cînd aud, din cînd în cînd, pe vreun politician definind Europa prin alegori, societate de plășă și protecție socială, spre a deosebi în același timp de America și de blocul sovietic, îmi spun că e o mistificare absolută, scandalosă, pentru că este evident că tăi precum a dumneavoastră - dar nu numai - nu vor putea răspunde imediat acestor critici, în special pentru că nu au dezvoltarea economică a țărilor din Vest.

În ciuda părții sale abandonate, Europa are un destîn unic. Trebuie să simțim în același timp mai modest și mai generoși. Si aceasta este în special misiunea intelectualilor.

• ELIBERAREA DE STALINISM NU TREBUIE SĂ DUCA LA UITA- REA ORORILOR NAZISMULUI

B.G.: Consideră că intelectualii trebuie să-și asume, acum, o misiune, și încă o misiune specială, specifică? Trebuie ei să schimbe ceva din vechiul lor mod de a se comporta? În Est, dar, de la îapt, în întreaga Europă?

A.F.: Intelectualii nu pot face totul, dar cred că le revin două misiuni.

Prima e, totuși, să apere cultura, căci ei sunt în același timp beneficiari și transmițătorii acesteia. Cînd, într-o societate, oricare ar fi ea, cultura este marginalizată, ridiculizată, distrusă, ei trebuie să se mobilizeze ca să o apere. Nu este o apărare corporatistă, ci apărarea a ceva ce îl s-a dat spre administrare, perpetuare, transmitere. Lucrul acesta este valabil și aici, ca și la noi, unde cultura e amenințată în moduri diferite.

Pe de altă parte, intelectualii mai au și misiunea de a rezista în chiar numele profesioniștilor lor, ca să apere spațiul muncii lor de resurgenta naționalismului. E absolut împedite că naționalismul, prin înciderea și xenofobia pe care le professează, pună în pericol însăși funcția intelectuală, pentru că intelectualul devine un soi de intelectual organic, apartinând strict unei națiuni, unei comunități. Ca intelectuali, trebuie să apărâm libertatea spiritului împotriva a tot ce amenință cultura. Împotriva resurgentei naționalismului care, orice s-ar spune, constituie marea sădare pe care o au de înfruntat țările din Est în calea lor spre emancipare. Acest lucru face și el parte din frica pe care o încearcă Europa de Vest în fața Europei de Est.

Această reinvoarcere a vechilor demoni ne atrage atenția că, sub pretextul că stalinismul a lovit cu atită violență aceste țări, nazismul însuși este uitat și toti cei ce au fost compromiși în mariile orori ale istoriei europene par a fi reabilitați. Nu ar trebui ca, la ieșirea din stalinism, să reabilităm forțele care au dus la nazism. Ar fi îngrozitor! Si cred că aceste fenomene îl implică direct pe intelectuali, tocmai pentru că au ca funcție primordială memoria și penitru că apără libertatea spiritului, obligându-i să devină conștienți de aceste fenomene și să le denunțe pentru a împiedica producerea lor din nou.

13 aprilie 1991

O elică în afaceri nu este creată prin decret. Dar proiectele de privatizare se pot orienta către recomandările și măsuri care să ofere condiții optime tocmai pentru emergența unui astfel de stat. Pare ușor, dar în realitate este un lucru extrem de dificil să se reintroducă proprietatea privată acolo unde ea nu există.

Prin contrast, proprietatea asupra pământului poate fi, într-adevăr, introdusă prin decret. Gospodăriile collective, rezultatul unei colectivizări fortate, pot fi re-împărțite. Aici dificultățile sunt de natură legală și politică mai degrabă decât economică, deși soluții potrivite pot avea drept rezultat o stagnare economică. De exemplu, problema funciară a devenit o temă majoră a controveselor politice în Ungaria, unde unul dintre partidele de guvernămînt, cel al micilor proprietari, susținea proiectul reîmproprietării proprietăților din 1947 sau a descendenților lor, indiferent dacă aceștia locuiesc la lângă sau au ceva de a face cu agricultura. Dar îndată că modificările privind dreptul la proprietate funciară nu au fost întotdeauna trecute în registre funciare, din pură neglijență, proprietarii anteriori au rămas frecvenții posessori legali ai pământului lor. Alte partide politice au hotărât să lase decizia în seama actualilor membri ai gospodăriilor collective, astfel încât ei să poată rămâne, dacă vor, împreună, în asociații libere, sau să împartă pământul între ei.

In cazul industriei manufacтурăre, problema este mult mai serioasă. Mai întâi, este aproape imposibil să se evaluateze avuția reală a unei întreprinderi (în devize convertibile) sau să se decidă dacă o firmă este sau nu productivă. În al doilea rînd, structura industrială a țărilor central-europene și răsăritene a fost în tot mai mare măsură organizată pe mări trusturi. Dar trusturile nu pot fi “înminate” unul nou proprietar; ele trebuie mai întâi transformate în societăți pe acțiuni. Să cum pot generați proprietari pe acțiuni? Economile existente sunt, de regulă, insuficiente pentru o investiție productivă. Creditorii nu sunt accesibili din partea unor state aproape falimentare, înfometate de capital, în orice caz nu în măsură suficientă. Sistemul impozitelor este total dezorganizat. Care este, atunci, modul în care pot fi generați proprietarii particulari?

Primul impuls al celor din Europa Centrală

AGNES HELLER

AUTOCONSTITUIREA SOCIETĂȚII CIVILE ÎN DEMOCRAȚIILE POSTTOTALITARE (IV)

a fost de a atrage investitori străini, un impuls care există încă, dar în mai mică măsură, din motive diverse. Înființarea unei "vinzări" avută națională este acută, chiar dacă ea este, ocazional, în intregime irațională și bazată pe o percepție desuță a investitorilor străini. Dar indiferent de caracterul rațional sau irațional al unor astfel de sprijine, psihologia rămîne un factor economic. În al doilea rînd, nu pare să existe o mare nevoie de sprijin din partea investitorilor străini, ceea ce a devenit evident în cazul acum defuncției R.D.G. Nu există cumpărători pentru fabrici-fantomă neproductive. Numai o intervenție energetică din partea statului va menține unele dintre ele în viață, pentru a preîntîmpina un somaj masiv sau o migrație domestică în masă, de tipul celei care s-a produs în Italia postbelică de la sud spre nord. Drumurile sunt puține și în stare proastă, infrastructura este artedeluviană și pe cale de prăbușire în toate statele Europei Centrale. Să pe urmă, de ce să răsfoiajă investitorii banii în ţările unde teleloanele nu merg?

Proprietarii privați trebuie declarați "generali" din interior, dar "cum" -ul acestui proces este departe de a fi evident. Unele dintre proiecte sunt de-a dreptul absurde. Să recomandă, de pildă, ca întreprinderile să fie pur și simplu predăte "baronilor roși", sau că întreaga avuție națională să fie distribuită sub formă de acțiuni populației. În timp ce partea cuvenită fiecărui în această distribuire este foarte mică, această propunere ar crea, dacă ar fi adusă la îndeplinire, o situație foarte avantajoasă pentru aventurieni dormici să acumuleze o cantitate suficientă de acțiuni pentru a controla întreprinderi, fără a avea nici cea mai mică intenție

de a investi în ele sau a pricepeerea de a le conduce eficient. Alte proiecte sunt mai realiste. Ele se bazează pe o lentă, dar sigură constituire a unui stat de întreprinderi, cu condiția existenței unui credit suficient și a unei măsuri, deși temporare, scutiri de taxe. În acest scenariu fabricile-proprietate de stat vor rămâne pentru un timp factorul cel mai important al industriei naționale, dar vor trebui să opereze în condiții unor constrângeri bugetare dure și în comparație cu piața internațională. Pare imposibil ca nici un întreprinzător să nu apară pe scenă odată ce dreptul la proprietatea privată a fost garantat. Dar întrucât și acest fenomen cere timp, am revenit la acest factor; mai ales cind se pună problema când se pot tolera un somaj masiv și rate înalte de inflație.

Factorul principal de care depinde succesul sau eşecul celui mai bun plan economic este implicarea activă și/sau gradul de toleranță sau frustrare a populației în general și al variatelor ei sectoriale în particular. Cele patru mari puteri în noile democrații - guvern, opoziție, presă (media) și opinia publică - sunt separate, dar se influențează reciproc. Opinia publică este, în general, extrem de diversificată. Dar uneori ea se face simțită puternic și unanim, în mod surprinzător nu în legătură cu problemele economice, ci în legătură cu problema națională sau cu aspirațiile la puterea politică. În Ungaria disputa privind educația religioasă, o chestiune în care guvernul și-a modificat decizia sub presiunea opiniei publice, este un exemplu în sprijin. Sindicatelor, aceste organizații par excellente din partea căror se așteaptă o amplă participare la disputele privind privatizarea,

dezvoltarea pieței libere și viitorul întreprinderilor, nu se dezvoltă în Europa Centrală. Solidaritatea, inclusiv aria lui Walesa, a incitat de mult să opereze ca sindicat, dacă a făcut-o vreodată. Vechile sindicate, dirigate de stat, încearcă să exproprieze "cauza muncitorilor", pînă una-alta fără un ecou prea călduros din partea membrilor lor pututivi. Muncitorii și funcționarii nu au mare încredere în această organizație discreditată și în conducătorii ei, și pe bună dreptate. Noi sindicate independente sunt încă puține la număr. În Ungaria ele se concentrează asupra sarcinii laudabile de a impiedica "baronii roși" să ia în stăpînire întreprinderile. Aici "consiliile muncitorilor" au fost resuscitate și ele, dar rămân încă slabe, deși sunt susținute practic de toate partidele.

Se poate aștepta ca o participare populară activă și formarea opiniei să se dezvolte inițial la nivel local, lăsat de ce descentralizarea puterii administrative este de primă importanță. Administrația comună era hipercentralizată, astfel încît să poată menține toate inițiativile în dependență față de centrul. Numai pe calea descentralizării va deveni posibil ca imaginea politică, spiritul de intervenție și activitatea cetățenească să se înrădăcineze în toate straturile și grupurile ocupatoriale ale populației. Importanța unei guvernări locale bune merge desigur mult dincolo de problemele economice, dar o bună guvernare locală înseamnă și putere economică.

Autoguvernarea se poate extinde, de pildă, la dreptul de a impune taxe locale și de a utiliza banii în scopuri publice. Ca rezultat, membrii comunității ar putea deveni activ interesați în eficiența întreprinderilor amplasate pe teritoriul lor. El ar putea, de asemenea, invita să aleagă între alternative și a deveni familiari cu frântările care însoțesc dificile decizii privind probleme de ordin public.

In pofida barajului ideologic și propagandist al autopublicitării, economia comună nu a servit nici un tel public. Relațiile economice și de proprietate pe care să se formeze ar putea fișa și ele în această privință, chiar dacă din motive diferite. Ele ar putea fi, totuși, de bine, în serviciul unor teluri publice. Totul este încă îndecis.

Traducere și adaptare
ANCA OROVEANU
(Va urma)

De ce mă înscriu în Alianța Civică?

Aș putea invoca orice motivație, având în vedere că Alianța nu este un partid și nu mi împune nici o disciplină de organizare. Poate tocmai de aceea voi recurge la cel mai personal dintre motive: mă impresionează calitatea tinutelor spiritual-etică pe care am întîlnit-o la membrii ei, fie aceștia intelectuali sau muncitori; este împărtășitoare și atitudinea de curajoasă decizie cu care, mergind pînă la demonstrația de stradă, acești oameni doresc să înălțe orice piedică din calea realizării societății civile. Inclusiv acele piedici care, punind în funcțiune carierisme evidente sau mascale. Încearcă să asumă una împotriva celeilalte etnii acestor întuturi. Căci, în județele noastre, locuite în majoritate de maghiari, principiile generale de apărare a drepturilor omului, îmbrățișate de Alianța Civică, au dat naștere unor mișcări speciale: pe lîngă apărarea minorității românești, a distruse, a dărâma pînă în temelii zidul despartitor pe care unii încearcă să-l ridice întră noi. Să atunci cînd vorbesc despre o minoritate conlocuitoare românească pe aceste meleaguri, nu mă refer la acea "majoritate" de 8-10 persoane care funcționează aici cu scopuri misionare-carieriste și care, ocolind Prefectura, și-a instalat o linie telefonică directă spre cabinetul primului-ministrului Roman, împreșinând pe cei ce trăiesc aici cu un adevarat potop de calomni și încercând să acapareze conducerea județului după un model definitiv anulat în decembrie 1989. Domnii respectivi ignoră un lucru: că acest popor nu mai poate fi assimilat cu forță. Voi da un exemplu al acestor tendințe, la nivelul subprefectului. Reamintesc numele domnului Topolnitchi pentru că a rămas total

impasibil la acuzația noastră cum că a adresat presei următoarea amenințare: dacă nu se va renunța la popularizarea comemorării zilei de 15 martie, din județele Brașov și Bacău vor sosi mase de oameni dotati, bineîntele, cu arme albe. Observați cît de mult se asemănă situația cu cea de anul trecut, la Tîrgu Mureș și la București, cînd nu s-a anunțat, dar s-a întîmplat? Recunoști: în acel moment domnul Topolnitchi nu știa ce vorbește; nu mai astfel a putut - de la nivelul Prefecturii - să amenințe populația unui județ cu un razboi civil imminent. În fața domniei sale se deschideau atunci două posibilități: fie că-l dă în judecată pe publicist pentru calomie (mă și îngrijisem de un avocat), fie că demisionează. Domnia sa și-a ales însă o treia cale, misterioasă în aparență: s-a referit la informații primele de la S.R.I. Cu atât mai rău. Cu condiția ca afirmația să fie adevărată! Pentru că alci nu ne jucăm de-a leapșă pe maldan; una dintre părți trebuie să dea socoteală de

s-o dea în judecată pe cealaltă pentru minciună și incitare la ură. Mai ales că astăzi știm prea bine că în seara cu pricina tații de familie din Bacău se munceau cu grija salamului ce trebuia procurat pentru masa de dimineață a copiilor. Iar la Brașov, de 14 martie, români și maghiari se adunau spre sărbători comemorarea revoluției și nu le trecea deloc prin minte să pornească excursii bătăuese spre Sîntu-Gheorghe. Un oarecare vorbește la crîșmă despre tot ce-i vine pe limbă și nu riscă decât să nu își dea crezare. Un subprefect care face afirmații de asemenea gravitate, oricare ar fi sursa din care s-a inspirat, incită la dușmanie între niște oameni care nici nu se cunosc măcar. Să nu numai că denigreză muncitorimea județelor amintite, dar mărturisește implicit și că prefectura și S.R.I. doresc să reinvie o veche colaborare în spiritul celei a județelor de partid cu fostă Securitate. O astfel de persoană trebuie să dea socoteală de

declarații sale în fața comunității pe care dorește să-o conducă. Să - printre altele - trebuie să dea socoteală și în fața șefului său ierarhic. Mare ne-a fost mirarea văzind că domnul prefect Fodor tace. În această problemă revoltătoare el n-a avut nici o judecată de emise. Să totuși tocmai de judecată este nevoie. Atât timp cînd condeul se mai mișcă într-degetele mele, nu voi permite niciodată ca populația, fie ea română sau maghiară, să fie incitată una împotriva alteia. Să nici ca acea gospodină, româncă sau unguroaică - pentru care a împrumută de la vecină cîteva ouă (căci nu se găsesc și Paștele se apropie) este un lucru natural - să fie numita româncă revopsită sau unguroaică revopsită de către nici un ultranationalist avid de carieră. Iar S.R.I.-ul să-si facă meseria; și dacă meseria sa este să mă urmărească pe mine și pe cel de-o seamă cu mine, aşa cum o faceau și predecesorii săi, atunci să caste blîne ochii la felul cum vindem Ardealul hectar cu hectar. Dar să nu mai atîțe din culise! Să să nu atîțe nici domnul subprefect, ci să-si facă datoria; adică, fiind totuși inapăt pentru această funcție, să demisioneze!

Dar n-am răspuns. Încă la întrebarea din lîu: de ce mă înscru în Alianța Civică? Pentru că griji mele de acest fel, împărtășele cîrstîilelor adunări, au găsit o deplină și activă înțelegere. Aceasta e motivul. Să ca să mai usurez curgerea acestor rînduri cam incîlcite, voi spune și că am întîlnit la președintele Filialei, doamna Monica Chicideanu, atită claritate a minții, atită curaj și atită grătie, încit dacă printre mașinărie oarecare aș fi pus să aleg între acestea și fascinația unui Eugen Barbu, alături cu o dorință aproape sexuală după posedarea poporului meu ardelen, nu încap îndoială în ce fel aș alege.

FARKAS ÁRPÁD
Sîntu-Gheorghe, martie 1991

Îmi fac o datorie de onoare față de Basarabia

Am fost în Basarabia, dar nu la plimbare sau ca să mă distrez, ci în misiune. În vara anului 1931, Ministerul Invățământului a chemat invățătorii în București pentru numiri. În loc să primească numiri, au fost însă bătuți de polițiști și udăți de pompieri. Ministerul făcea numiriile din birou după un criteriu besmetic, în așa fel încât invățătorii din Bihor ajung numiți în Hotin, cei din Banat ajung în Dobrogea, cei din Oltenia la Cetatea Albă etc. În ce mă privește, din Turda am fost numit în Cunicea, județul Soroca. Pe 6 noiembrie am plecat la noul post și din gara Cobilea sînt dus la un lipovenian în Poiana, unde directorul școlii, Părău, mi-a dat informațiile necesare.

Cunicea era sat de lipoveni, avînd școală într-o dugheană și o biserică de lemn destul de impunătoare. Casele erau din chirpici iar gardurile din piatră. Bărbații purtau bărbi, nu fumau și nici nufluierau. Erau de religie Filippoviană și fusese persecuți și de Iyan cel Groaznic și de Petru cel Mare. În România, aveau episcopi la Fîntina Albă, în Bucovina. Vara, plecau printără pentru a cultiva peșteri și lumeni. Vite cornute nu înneau, ci numai cai.

La școală eram patru invățători și numai directorul știa rusesc. Si oamenii și copiii vorbeau românește. Eu m-am asociat cu invățătorul Anglițoiu Vasile, care era din Hobița lui Brâncuși. Era un dascal distins și un prieten devotat, a murit în luptă în 1941, la eliberarea Basarabiei.

Încă din noiembrie, zăpada a ajuns la doi metri, mai ceva ca în Siberia. Timp de cinci luni n-am primit nici un salar. Gazda ne-a sechestrat hainele și nu ne-a mai dat de mîncare. Două săptămâni am trăit cu porumbelă dintr-o pădure apropiată. În 31 martie, am plecat cu o sanie închiriată la Soroca. Drum lung de vreo zece ore pe podul de zăpadă care suna a gol. Parcă mergeam în Siberia. Dimineața ajungem la Soroca. Ne întîmpină statuia generalului Poetaș, care a fost impușcat aici de bolșevici în 1918.

La Revizat o funcționară ne conduce-

ce la Asociația Județeană a Invățătorilor, unde președintele Ciubotaru ne duce la Banca Populară a Invățătorilor. Acolo casierul Brin ne dă cîte 3500 de lei în contul salariului. Asociația Invățătorilor era foarte bine organizată: avea banca, bibliotecă, cămin, librării, casă de ajutor reciproc în caz de deces, prăvălili de stofe și revista de pedagogie "Solidaritatea".

Cum am ajuns acasă am dat toti bănuitorii gazdei și am plecat la Poiana, sat de ucrainieni. Ne-am oprit în mijlocul satului și ne-am așezat pe culere noastre de recruti. Un tîrn seminarist ne-a potit să stăm la el (tatăl său, fiind moșier, fusese impușcat de ruși). Nu avea vite să muncească moșia. Grajdurile și cotele erau dărăpanate. Pentru a pune conacul pe picioare am muncit vreo trei săptămâni. Erau oameni foarte ospitalieri.

In vacanță de Paști am vizitat

mînăstirea de maici Japca precum și pe cea de călugări din Dobrușa. Acestea aveau terenuri agricole, grajduri și vite, lac pentru pești, stupe sistematice, un atelier de iesărie (cea de maici) și o școală de cantori (cea de călugări). Bisericile erau bine îngrijite. Am stat cîte trei zile la fiecare mînăstire în mod gratuit. Am mai fost în satul lui Ioan Potoroacă, în Cuhurești precum și în satul de răzeși al lui Murafa și a lui Simion Habor, Colingenii Mari. În satul Cobilea, l-am cunoscut pe moș Calistrat, care a fost închis de două ori fiindcă le preda copiilor în limba română.

A doua oară am ajuns în Basarabia în 1942, trimis de Regimentul 2 Fortificații, la Regimentul 6 Roșiori din orașul Bălți. Orașul era numai ruine. Există un liceu de fete, o catedrală, două cinematografe moderne și regimenterile care au rămas intacte. Eram ocupat întreaga zi cu instrucția

iar duminica era trimis la premilitari. Aici, plutonul meu cuprindea elevii din clasa a VII-a și a VIII-a de liceu. Înram cu ei în discuții, fiind respectuoși și nemici; mă salutau cînd treceam prin oraș, iar atunci cînd am ținut o conferință la liceul de teză despre Transilvania, elevile mi-au trimis flori și prăjitură.

Cîmpul de instrucție nu era departe și era foarte potrivit atât pentru exerciții de ofensivă cât și pentru cele de defensivă. În toamna lui 1943, faceam o manevră treceind prin satul Glodeni, foarte bogat și cu multe vii altoite. Într-un sat, am văzut la o poartă o femeie care plingea fiindcă rușii îl duceseră în Siberia trei fete și un băiat, deoarece fusese considerat "kulac". În satul Cuban am primit struguri și vin, iar la Branășea am trecut Prutul pentru a ne opri trei săptămâni la Stănești lui Luchian.

Pe data de 18 martie 1944 am primit ordinul de-a pleca urgent pe Nistră, la Morghilan, pentru a opri invazia rușilor. Înamicul a atacat cu blindate, împreștiind apărarea românească. Mulți ostași s-au înecat în Nistră. Divizionul maiorului Sorescu a scăpat de dezastru fugind pe malul Nistrului pînă la Tiraspol și de acolo, pe lîngă mare și Dunare, pînă în Oltenia. Doi căpitanii au adus șirea la Bălți traversind Nistrul în poală frigului; au fost arestați și degradati. În aceeași zi divizionul de recruti este imbarcat în tren cu destinația Oltenia. Drumurile spre Iași erau aglomerate de refugiați; bătrâni care abia umbrai, copii de toate vîrstelor, școlari descuțe cu ghiozdanul de cărți în spate. Toți plingeau, chiar și copiii din cărucioare. Un exod trist.

Este cazul să amintesc căciu ostași eroi din Regimentul 6 Roșiori: generalul Corne, care a condus grupul tancurilor în luptele spre Apus; căpitanul Crizante, care a comandat regimentul timp de doi ani spre Răsărit; apoi, sublocotenentii Pasca și Tătar și Chiriac, precum și sergentul Șoltuz.

NICHIFOR BRAD

NE SCRUI CITITORII

STIMATĂ REDACȚIE,

Mă numesc Schwartz Corina Teodora și sunt elevă la Liceul de Matematică – Fizică „Nicolae Bălcescu” din Pitești (clasa a XII-a F).

Părintii mei sunt divorțați (s-ar putea să vă pară fără motiv informația) și tatăl meu a plecat acum un an și jumătate în Germania pentru un tratament.

Voi am să redau un fragment din scrisoarea pe care mi-a trimis-o anul trecut înainte de Paști. Poate dacă îl veți publica, și oamenii îl vor citi, își vor da seama că trebuie să fie, să incerce să fie mai bună!

„Nu pot înțelege cum poporul acesta, care a suferit atât de mult, cum n-a mai suferit nici un alt popor european de la război înceoace, să uite în numai 45 de ani toate valorile lui morale dintotdeauna (sau poate, Doamne, le-a avut doar în imaginația mea?) și să devină (sau poate doar să fie în continuare?) egoist, brutal, intolerant, de-a dreptul idiot în toate reacțiile sale, fie că ele să intreagă pe Frontul, împotriva partidelor istorice, împotriva ungurilor, împotriva oricui. Îmi aduc aminte de o scenă văzută pe 28 decembrie la televizor, cu un cadavrul răsturnat din sicriul lui, în cimitir, pe motiv că mortul a fost «securist». O lume a fost zguduită de această imagine și

eu am pledat ca prostul pentru înțelegere... Acum însă am teribilă impresie că nu a fost o simplă întâmplare, că oamenii noștri nu își folosesc noua și relativă libertate decât pentru a putea fi fiecare împotriva fiecăruia, și asta nu din motive politice, religioase sau naționale, ci pur și simplu... așa.

Să pentru a pune capac la toate. În dimineață astăzi ninge, ninge, cu fulgi mari și grei de parcă cerul s-ar fi îndurat să acopere toate mizerile cu care specia noastră, usurpatore a numelui de „homo” și de „sapiens”, întinează pămîntul. Mai sunt doar două zile și în bisericile de acasă preotii vor striga „deschideți porțile, deschideți porțile cele mari!” și se va face lumină în întunericul nopții, și oamenii vor merge pe străzi, ducind acasă lumina pe care, în sufletele lor, nu sunt capabili să o primească. Să a două zile, vor fi din nou gata să-și bată aproapele în cruce, pentru o părere, pentru o părere, ba chiar și pe degeaba...

Si totuși, Doamne, ce dor îmi e să îl acolo!”

Mathias Heinz Schwartz
Augsburg, 12.04.1990

Tata se va întoarce... Ce se va întâmpla atunci? Înclin să-i împărtășesc pessimismul! Mă scuzăți pentru că v-am răpit atâtă timp!

CORINA T. SCHWARTZ

STIMATE DOMNULE REDACTOR-ȘEF

Trebue să vă spun că în comuna mea nu se fac abonamente din motivele săturate, în special la ziarul de opozitie, iar eu ca să citeșc revista „22” trebuie să merg o dată pe săptămână la Pucioasa – și atunci dacă I.R.I.S. (un chioșc particular) îl adus sau îl mai are, fiindcă chioșcul care se ocupă cu mai multă inimă de presă a fost desființat prin grija primarului orașului, Simion, și a șefului director al I.C.S. Mixtă, Berbece, din motive... sau mai bine zis fără motive. Cei este că la Pucioasa, la ora actuală, dacă mai intră „Expres”, cîteva „Acum” și „22” dintre revistele „curate”. Nu găsești, în schimb, nicio revistă literară. Giudat, dar nu știu dacă e unicul caz din țară.

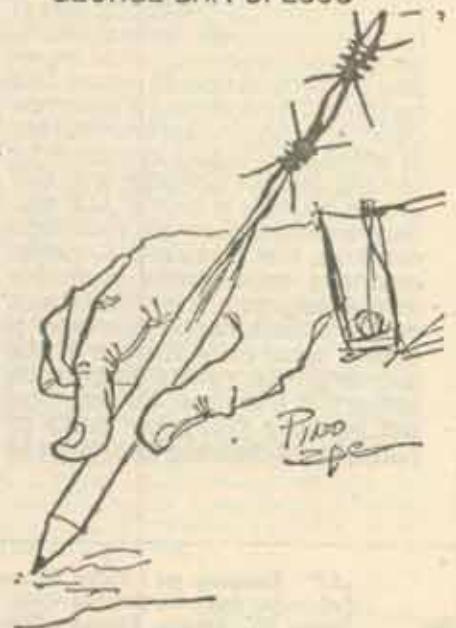
Si chiar dacă știi că materialul muncit (textul trimis de domnul George Gh. Popescu – Sanctiunea infracțiunii sau a adevărului? – se referă la proiectul de lege a presei retrase între timp – n.n.) nu mai are actualitate, vi-l trimiți totuși. Forma aceasta, sub argumentul „opiniile de cititor”, cred eu, și nu numai eu, că va mai lăua din macaroana Puterii care aruncă pulberea în ochii mulțimilor (chiar licențiate!!); ziariștii critică poziția care nu le convine lor pentru că sunt ziariști. Dar iată că atunci cînd un material este fluent, cu o frază limbă și pentru categorii medii, făcut de un cititor din sutele de milii care văd impostura Puterii la fel ca și ziariștii publicațiilor independente – dar nu numai atât dar și democratice – atunci cade argumentația falsă pe care se bazează, și atunci prinde, și prinde

bine.

E adevărat, mulți oameni cred în ziariștii ziarelor adevărate (mai mulți nu cred), dar cînd chiar unul din mijlopii lor vine cu opinii la un eveniment, la o stare de lucruri, se clatină și în aceștia ceva: „mă, dacă și asta, care nu e ziariș profesionist, nu e tărănist, nu e liberal, și-l cunosc, spune așa...?” Macar unul sau doi pe săptămână să cuprindă în revistă, din cele 40 de județe, dacă au asemenea oameni și dacă pot și au spirit reportericesc, pe lîngă corectitudinea pe care o prelindă revista.

Cu stimă și mulțumiri,

GEORGE GH. POPESCU

PETRU CRETIA

RALF DAHRENDORF:

**REFLECTII ASUPRA
REVOLUTIEI DIN EUROPA**

Londra 1990

Revoluțiile care au avut loc anul trecut în țările central și est-europene dominate pînă atunci de regimurile comuniste totalitare instalațe după războiul Uniunii Sovietice, eliberarea și instalarea lor într-o altă etapă istorică au fost deja obiectul cîtorva analize de ansamblu, dar nici una comparabilă cu aceea pe care mă bucur să o semnalizez acum ascultătorilor români. Este vorba despre carteau Ralf Dahrendorf, *Reflectii asupra revoluției din Europa*, scrisă la Oxford, în aprilie 1990 și apărută de curînd la Londra.

Autorul, născut în 1929 la Hamburg, profesor de filozofie și de sociologie, a fost în 1967 membru al Parlamentului Germaniei Federale, apoi ministru în guvernul ei, în 1970, membru în Comisia Europeană din Bruxelles, în 1974 devine, pentru 10 ani, directorul vestiei Școli de economie din Londra (unde imediat după război, fusese profesori Karl Popper și Friedrich von Hayek), iar acum conduce Colegiul St. Anthony din Oxford. Este autorul cîtorva foarte cunoscute și prețuite cărți de teorie și analiză sociologică și politică, dintre care trebuie menționate aici prima, din 1959, *Clase și conflictul de clasă în societatea industrială*, și penultima, din 1989, *Conflictul social modern*. Iar ultima lui carte este aceasta, după cea a lui Edmund Burke, *Reflectii asupra revoluției din Franță*, apărută exact cu două veacuri în urmă, în 1790. Chiar subiectul lui Burke, „o scrisoare presupusă a fi fost trimisă unui domn din Paris” este pastișat de sir Ralf Dahrendorf, cu schimbarea orașului de destinație: „Varșovia”, în loc de „Paris”. Într-adevăr, cele 154 de pagini ale cărui sunt concepute ca o lungă scrisoare adresată de autor unui intelectual polonez, nenumit, cu care a stat de vorbă prin luna martie a anului acestuia. Conversația nu fusese una de rînd domnul din Varșovia îl năpădise pe autor cu întrebări după întrebări despre starea generală de lucruri în urma revoluțiilor europene, iar autorul, copleșit atunci, îl răspunde acum pe indelele.

Un prim merit al cărții este chiar acesta, al adoptării stilului epistolar, care pîljează comunicare direcță, de la om la om, de la egal la egal, în cadrul unei vîi preocupări comune pentru soarta lumii de astăzi. Si aceasta dincolo de orice deosebire de experiență istorică și de gîndire politică, de aspirații și nedumeriri și chiar de anxietăți. Într-un stil liber și totuși dens și sintetic, în care probitatea și eleganța intelectuală se impletește cu o subtilă cădură umană lângă frontiere. Totuși autorul a crezut de cuvîntă, de dragul unei anumite libere ordini, să-si organizeze discursul în patru diviziuni adecvate articulației interne a ideilor și anume: Mai ales despre revoluții și despre societatea deschisă. Mai ales despre ciudata moarte a socialismului și despre miracul „celei de-a treia cărăi”. Mai ales despre politică, despre economie și despre calea către libertate și Mai ales despre Germania și despre noua arhitectură a Europei. Nu este locul aici pentru o prezentare punct cu punct, în succesiunea lor a ideilor lui

Dahrendorf despre revoluția est-central-europeană și a perspectivei ei. Este mai degrabă de preferat expunerea sistematic-sintetică a ideilor fundamentale din care derivă întregul text.

Confruntat cu problema grea, ca o rană istorică deschisă, a direcției în care au să evolueze țările europene recent eliberate de dictaturile comuniste, Dahrendorf, consecvent cu întreaga sa carieră de teoretician politic, postulează împedeșitranșant în principii, dar nuanțat și suplu în soluții, următoarele:

Régimurile absolute în centrul și răsăritul Europei au ieșit de pe scena istoriei, lăsind la o parte specificul revoluționar al fiecărei țări în parte, după motive comune tuturor:

Înții rolul personal al lui Mihail Gorbaciov, ca lider sovietic, în decisiva lui opțiune de a permite tuturor țărilor, dependente pînă acum, de dreptul de a-și alege propria lor soartă, prin dubla hotărîre de a nu interveni pe cale armată și de a nu insista asupra monopolului politic al partidelor comuniste din țările în chestiune. Gorbaciov, fără a reuși să propună soluția pentru propria lui țară, a deschis porțile eliberării. Al doilea, pentru că tipul de societate impus de comunism pur și simplu n-a functionat, și n-a funcționat nici în construcția unei societăți viabile, nici în încercarea de a impune prin represiune o societate totalitară lie ea de tip stalinist sau brejnevist.

Al treilea a funcționat ca o forță exponențială – comparația inherentă dintre stagnarea falimentară a țărilor comuniste și relativ viguroasa reușită europeană, încă oarecum limitată ca rezultate efective, dar deschisă unor perspective de prosperitate, concordie și progres departe de a fi iluzorii, ori care ar fi aspectele ei negative.

Înregi mișcări istorice de lichidare a totalitarismului comunist și de reluare a drumului firesc de evoluție socială, Dahrendorf îl propune drept tel, cu un termen consacrat de Karl Popper, societatea deschisă. Prin această autonu se sustrage opiniei curente că e vorba, în chip simplist, de trecerea de la totalitarism la democrație, de la monopolul nomenclaturii la pluralism, de la economia socialistă la cea capitalistă. Această terminologie, și în special ideea că e vorba de opoziție dintr-o două sisteme, îl se pare autorului impropri și primejdiosă, pentru că ideea de sistem o implică pe aceea de inchidere, o inchidere care ia forma de dogma și de impunere forțată a ei. Conceptul de societate deschisă, „cea mai importantă descoperire a modernității”, este el însuși un concept deschis. Iată cum îl definește Dahrendorf: „Oamenii sunt supuși greșeli, iar condiția umană este incertă. Nimeni nu cunoaște toate răspunsurile; oricum nimeni nu poate spune dacă răspunsurile care se propun sunt bune sau rele. Astfel că, încercând să găsim adevărul, trebuie să ne asigurăm că, dacă greșim, o nouă încercare rămîne posibilă. Pentru libertatea umană nu există primejdie mai mare decît dogma monopolului unui singur grup, al unei singure ideologii, al unui singur sis-

tem. În același timp sarcina noastră cea mai importantă este să ne menținem viațile și relațiile deschise pentru schimbare. Societatea deschisă nu îtagăduiește o existență ușoară. Într-adevăr, ființele umane au o pericolosă înclinație către confortul unei lumi închise. Dar dacă vrem să progresăm și să devenim mai buni, și noi și viațile noastre, pe această planetă, trebuie să acceptăm perspectiva plină de neîndûndă, de conflicte și de inconfort, dar mindră și dătătoare de curaj a unui orizont deschis. (...) Iar drumul către libertate nu este acela dintr-un sistem și altul, cîndrumul care duce către spațiile deschise ale unui viitor posibil și înținut, dintre care unele se altă în concurență. Competiția dintre ele este cea care faurește istoria”.

Societățile și națiunile europene recent eliberate au de străbătut o cale grea. Concordia entuziasmată dintr-forțele sociale care au răsturnat vechile rînduile, confruntată cu diversitatea problemelor și a intereselor nu poate dura. Iar regruparea lor într-o ordine socială viabilă și dinamică este o chestiune de ani și de ani grei, pentru că normalizarea politică are de înfruntat urgențele și pericolele normalizării economice care au cu totul alt ritm. Urmează pretutindeni, din acest punct de vedere, traversarea unei perioade extrem de dificile, căreia Dahrendorf îl spune „valea plingerii”, plină de contradicții, de riscuri și de aspre privații, care pot pune în discuție însăși orientarea către o societate deschisă. Si chiar în plan politic vom avea de rezolvat dificila problemă a legislației, mai exact a proporției optime între legislația constituțională, care trebuie să se limiteze la ceea ce, dat fiind telul, trebuie convenit și respectat de toată lumea, și gradul de libertate și de diversitate care trebuie rezervat politicii currențe.

Pentru că, în termenii autorului, „constituțiile sunt doar condiții preliminare ale jocului politic și ale obiectului său determinat”. Pentru a nu mai pune la socoteală împrevizibilul sănșor istorice, conjuncturile externe, echilibrul mondial și, înăuntru, calitatea personalului politic disponibil, cu corelativa contradicție dintre relativa competență reziduală a celor din vechiul aparat de stat și inexpenția celor noi. Pe de altă parte intră în joc contrastul dintre fervoarea revoluției, dintre bucuria eliberării și dezamăgirea inherentă provocată de incetinarea progresului, de incapacitatea inevitabilă ale noulor democrații și ale noulor structuri economice în nîște societăți care au pierdut timp de decenii experiența unei funcționări căt de cît normale. Iar „revoluțiile” – spune autorul referindu-se la spinoasa problemă economică – „nu sunt niciodată prielnice progresului economic. Economile au nevoie de încredere întemeiată de previzibilitate și stabilitate, iar stabilitatea este prima victimă a răsturnărilor revoluționare. La nivelul viaților individuale, ele zdrujincă rutina existenței zilnice și îi implică pe oameni în experiențe istorice rare dar costisitoare, demonstrații în Piața Venceslas, trecerea prin primele spărțuri din zidul Berlinului, spectacolul defecatului dictator și spăratul de strigătele de „Jos Ceaușescu”. Si

toate acestea se petrec în zile de lucru, cînd majoritatea populației ar trebui să se afle în uzine, în birouri, în clase. (...) Iar, cînd feroarea se răcește, le vine greu să revină la vechea rutină, ceea ce e de departe a spori producția și productivitatea”. Or, dacă schimbările constituționale pot fi realizate în cîteva luni, schimbările economice fundamentale reclamă un timp mult mai lung și, în mod necesar, la început condițiile de viață se deteriorează, ceea ce pune în primul rînd însăși constituția libertății. Dahrendorf nu este însă pesimist, iar carteau lui, atât de realistă, este, în esență, un manifest în favoarea curajului istoric de a încerca, de a risca să greșești, de a învăța, pas cu pas, din greșeli. Cu vorbele autorului: „Libertatea nu este ceva care pur și simplu are loc, ea trebuie creată. Iar creația ei este plină de potenții și de surprize și pînă la urmă s-ar putea întimpla ca deplina ei înfăptuire să aibă loc pe căi mult mai puțin sistematice decât ar putea sugera harla ei de parcurs”. Importantă este hotărîrea, dirjenia și răbdarea populu social, clarvizionea și competența liderilor și chiar o anumită doză de noroc istoric. Constituția libertății odată instituită, puterea judecătară întărită pentru a menține validitatea legii, economia descentralizată, guvernele trebuie să fie apte să guverneze în ciuda oricăror condiții defavorabile, iar societatea civilă, adică societatea întemeiată pe respectarea și exercitarea necondițională a drepturilor cetățenești poate să la ființă. Sir Ralph Dahrendorf, ferm în idealuri și în criterii, greu de nemijlocită experiență istorică și de cultură politică, se ferește însă atât de entuziasme facute, cit și de soluții gata facute. Iar carteau lui, una dintre primele care atestă atât de importanță unificare a limbajului în cadrul unei reunificări a Europei, este totodată una dintre puținile cărți de pînă acum care ilustrează despartirea de orice formă de dogmatism ideologic și politic. Voi încheia întărirea contribuției sale la vindecarea rănilor Europei cu încă un citat: „Limbajul comun pe care îl vorbim astăzi nu este limbajul Occidentului extins asupra Răsăritului; este un limbaj universal, al nimănui anume și deci al tuturor. Țările din Europa est-centrală nu s-au debarasat de sistemul comunist pentru a îmbrățișa sistemul capitalist (oricare ar fi el); ele s-au debarasat de un sistem încis pentru a crea o societate deschisă, pentru că pot exista orice variante, dar există o singură societate deschisă. Dacă este vreun crez care să îl triumfe anul trecut, acela este ideea că am pornit cu toții să călătorim în direcția unui viitor incert și că trebuie să-l construim, prin încercări și erori în cadrul unor instituții capabile să aducă schimbările în vîrsare de singe. Ceea ce a murit pe străzile Pragăi, ale Berlinului și ale Bucureștilor, în nesfîrșitele mitinguri din Budapesta, în Mareea Rotundă poloneză și în actualul parlament polonez nu este numai comunismul, ci credința într-o lume închisă, guvernată de un monopol al „adevărului”.

(Recenzie citită la Londra, în septembrie 1990, pentru B.B.C.)

